

Woman in Development and Politics

ISIS crimes against women and children from the perspective of international law and the role of Martyr Soleimani in confronting it

Maryam Ahmadinejad¹

1. Women Research Center, Alzahra University, Tehran, Iran. E-mail: m.ahmadinejad@alzahra.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 15 October 2022

Received in revised form: 4

January 2023

Accepted: 6 February 2022

Published online: 22 June 2023

Keywords:

Martyr Soleimani,
International Crimes,
Security,
Women and Children,
Human Rights,
ISIS.

ABSTRACT

Among the crimes agonizing human communities in modern age were crimes that were perpetrated by ISIS groups in Syria and Iraq against women and children. During years of their ruling in those occupied lands Iran led by Martyr Soliemani, offered unique services to help safeguard the security of the citizens in those areas. In addition to the many violences that ISIS inflicted on civilians in the areas under its sovereignty, such as barbaric and mass killings, looting, enforced disappearance, mental and physical torture, food and drug sanctions, committed heinous and unprecedented crimes against women and children that the most important of which are: enslavement and trafficking of women and children, rape and sexual violence, ethnic and religious cleansing and compulsory recruitment of children for use in armed.

This is while, ISIS crimes against women and children have been a part of this terrorist group's strategy, as a weapon and war tactic to create terror, humiliate and crush people's resistance, so that ISIS managed several media to spread these tragedies. ISIS leaders not only put crimes against women and children on their agenda for military purposes, but also used the trafficking of women and children as one of the financial sources. In addition, ISIS brought to the fore a new model of abuse of women under the name of Jihad Nikah. That in many cases, it was a clear example of human trafficking. Jihad Nikah was a title for the exploitation of women, which mainly through seduction and deception by abusing the religious feelings of women who had extremist thoughts, caused terrible tragedies. What intellectual and emotional degeneration has happened in these women that they suffer hardships to be part of a group that is responsible for crimes against women and children, and they willingly work to advance the crimes of ISIS.

According to this, the current research, through a descriptive research, seeks to answer the question, what were the main crimes committed by ISIS against women and children, and what was the effect of Martyr Soleimani's efforts in warding off these dangers? In response to the research problem, the investigations showed that the fact is that terrorist acts and violent ideology of ISIS and its severe, systematic and widespread attacks on civilians, especially women and children, was a global threat to international peace and security. This terrorist group committed heinous crimes with gross violation of Human Rights and International Humanitarian Law that many of which included war crimes, crimes against humanity and genocide and it hurt and disturbed the minds of the international community. In between, Martyr Qassem Soleimani made a detailed plan to deal with the enemies, immediately after the official invitation of the governments of Syria and Iraq. His goal was to preserve the honor of the nations of the region and saving them from the rule of criminals and terrorist and violent extremist groups, especially ISIS. He freed many cities from the capture and occupation of ISIS, and freed many women from sexual slavery by using strong war tactics and activating political diplomacy and mobilization of popular forces. The efforts of the resistance forces under the leadership of General Soleimani in liberating the areas and freeing women and children from the, were so effective that many Western media announced: "Suleimani and the Iraqi militias he commands have played a key role in halting ISIS" and the US general Stanley McChrystal wrote: "Suleimani is arguably the most powerful and unconstrained actor in the Middle East today."

Cite this article: Ahmadinejad, M. (2023). ISIS crimes against women and children from the perspective of international law and the role of Martyr Soleimani in confronting it. *Women in Development and Politics*, 21(2), 407-443. DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2023.349954.1008263>

انتشارات دانشگاه تهران

زن در توسعه و سیاست

جنایات داعش علیه زنان و کودکان از منظر حقوق بین‌الملل و نقش شهید سلیمانی در مقابله با آن

مریم احمدی نژاد^۱

۱. پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران. رایانامه: m.ahmadinejad@alzahra.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۲۳</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۰/۱۴</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۱۷</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۴/۰۱</p> <p>واژه‌های کلیدی: امنیت، جنایات بین‌المللی، داعش، زنان و کودکان، شهید سلیمانی، حقوق بشر.</p>	<p>از جمله جنایاتی که در عصر جدید، اذهان جامعه بشری را مشوش کرد، جنایاتی است که گروه‌های ارهابی چون داعش در سوریه و عراق علیه زنان و کودکان انجام دادند. در طول سال‌های حضور و حکومت داعش در سرزمین‌های تحت سلطه‌اش، جمهوری اسلامی ایران با محوریت شهید سلیمانی خدمات بی‌نظیری برای تأمین امنیت شهروندان این مناطق ارائه داد. بر این اساس پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که عمده جنایات داعش علیه زنان و کودکان چه بود و تلاش شهید سلیمانی و هم‌زمانش در دفع این خطرات چه تأثیری داشت. در این بین در عرصه مکتوبات و مستندات بین‌المللی، شاهد تحریف واقعیات موجود در خصوص نقش سردار سلیمانی هستیم که سبب شد با استناد به منابع معتبر جهانی شامل مقالات علمی و اسناد بین‌المللی و اخبار آژانس‌های خبری معروف غربی، برخی از مهم‌ترین فجایع داعش علیه زنان و کودکان را از منظر حقوق بین‌الملل برشمیریم و نقش شهید سلیمانی را در دفع این خطرات بیان کنیم. از این‌رو، مقاله پیش‌رو طی پژوهشی توصیفی به دنبال بیان چستی جنایات داعش علیه زنان و کودکان و نقش و تأثیر عملکرد شهید سلیمانی و یارانش در مبارزه با این جنایات و سرنگونی دولت اسلامی در عراق و سوریه (داعش) می‌پردازد.</p>

استناد: احمدی نژاد، مریم (۱۴۰۲). جنایات داعش علیه زنان و کودکان از منظر حقوق بین‌الملل و نقش شهید سلیمانی در مقابله با آن. *زن در توسعه و سیاست*، ۲۱(۲)، ۴۰۷-۴۴۳.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2023.349954.1008263>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

© نویسندگان.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

رتال جامع علوم انسانی

۱. مقدمه

در روزگاری که جامعه جهانی در پرتو حقوق بین‌الملل، ارتکاب بسیاری از جنایات بین‌المللی را منع کرده است، گروه موسوم به داعش با حمایت دولت آمریکا و هم‌پیمانانش در آوریل ۲۰۱۳ تشکیل شد (Shadab et al., 2020: 2) و با ادعای خلافت جهانی در ژوئیه ۲۰۱۴، خود را دولت اسلامی عراق و شام^۱ نامید و بخش‌های وسیعی از عراق و سوریه را به تصرف درآورد. بررسی اقدامات این گروه تروریستی حاکی از ارتکاب جنایاتی فجیع در سوریه و عراق است؛ اقداماتی که ملغمه‌ای بود از بدترین و شنیع‌ترین جنایاتی که در طول تاریخ گروه‌های محارب مرتکب شده‌اند؛ جنایاتی از قبیل قتل، غارت، آدم‌ربایی، گروگان‌گیری، بمب‌گذاری انتحاری، شکنجه غیرنظامیان، قاچاق و به‌بردگی گرفتن زنان و کودکان، تجاوز، پاک‌سازی قومی و مذهبی، محاصره غذایی و دارویی و سربازگیری اجباری کودکان، حمله به زیرساخت‌های حیاتی و همچنین تخریب میراث فرهنگی، از جمله اماکن باستانی و قاچاق اموال فرهنگی و... که بسیاری از این موارد مصداق جنایات جنگی، جنایت علیه بشریت^۲ و حتی نسل‌کشی بود. گزارش دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد^۳ درخصوص عملکرد داعش تصریح می‌کند که داعش در طول درگیری‌ها مرتکب نقض و تجاوز نظام‌مند و گسترده‌ای از قواعد بین‌المللی حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین‌المللی شده است (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2016: I).

همواره در طول تاریخ، زنان و کودکان در برابر بحران‌ها و مخاصمات مسلحانه آسیب‌پذیرتر بوده‌اند و بیشتر از مردان مورد خشونت جنسی و قربانی جرائم و جنایات بوده و آسیب‌های متفاوت و دردناکی را تجربه کرده‌اند. بر همین اساس معاهدات بین‌المللی حقوق بشری و حقوق بشردوستانه به موضوع زنان و کودکان توجه ویژه نشان داده است. وضعیت جنگی حاکم در عراق و سوریه در زمان حملات داعش موجب شد از منظر حقوق بین‌الملل، مقررات بین‌المللی حقوق بشردوستانه بر اوضاع حاکم شود؛ اگرچه به تصریح ماده ۴ میثاق حقوق مدنی و سیاسی، بعضی از حقوق بنیادین بشر نظیر حق حیات، منع رفتار غیرانسانی و شکنجه و آزار و منع بردگی و آزادی فکر و وجدان و مذهب حتی در شرایط جنگی نیز قابل تعلیق نخواهد بود.^۵

۱. الدولة الإسلامية في العراق والشام

۲. اقداماتی که به‌عنوان بخشی از یک حمله گسترده یا سیستماتیک علیه شهروندان غیرنظامی انجام می‌گیرد (ماده ۷ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی).

3. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR)

۴. در گزارش دفتر حقوق بشر سازمان ملل به این امر تصریح شده که غیرنظامیان بیشترین آسیب را از درگیری مسلحانه غیربین‌المللی در مناطق تحت سلطه داعش در عراق متحمل شدند.

5. The International Covenant on Civil and Political Rights (23 March 1976)

در درگیری‌هایی که داعش در سوریه و عراق ایجاد کرد، نه تنها به حقوق انسانی زنان و کودکان^۱ مصرح در معاهدات مختلف حقوق بشری و حقوق بشردوستانه پایبند نبود، بلکه یکی از راهبردها و اهدافی که در جریان منازعه به کار می‌بست، ارتکاب جرائم شنیع بر زنان و کودکان بود و از این روش به‌عنوان سلاحی جنگی برای درهم کوبیدن مقاومت مردم بهره می‌جست. در این بین، مقاومت شکل گرفته در این مناطق به رهبری سردار شهید قاسم سلیمانی و هم‌زمان شهیدش نقش مؤثری در رفع این جنایات و توقف آن‌ها در عراق و سوریه برای حفظ کرامت انسانی زنان و کودکان و اعمال حقوق بشری این افراد داشته است.

۲. پیشینه پژوهش

در خصوص نقش شهید سلیمانی در مبارزه با جنایات داعش و ایجاد امنیت در سوریه و عراق در عرصه متون، اسناد و مقالات بین‌المللی، تحریف هدفمندی در حال شکل‌گیری است؛ به‌طوری‌که جمع‌آوری مستندات این مقاله که عمدتاً از مقالات و اسناد معتبر بین‌المللی و اخبار آژانس‌های خبری کشورهای غربی انجام شده، به‌سختی از لابه‌لای تحریف‌های موجود به‌دست آمده تا برای آیندگان سندی انکارناپذیر باشد. در ارتباط با پیشینه پژوهش در منابع داخلی نیز این نکته قابل تذکر است که اگرچه در این زمینه اسناد و مقالات علمی متعددی نگارش شده است، منابع منتشرشده موجود در زمینه فرهنگی یا در حوزه مقاومت نگارش شده‌اند و مقالات معدودی نیز که در زمینه حقوقی ابعاد قضیه را بررسی کرده‌اند، به عواقب و آثار حقوقی و قضایی ترور شهید سلیمانی پرداخته‌اند که تا حد کمی به موضوع نوشتار حاضر مرتبط می‌شدند؛ بنابراین از مکررگویی مطالب خودداری و به مقالات مذکور برای مطالعه خوانندگان ارجاع داده می‌شود.

۳. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که عمده جنایات داعش علیه زنان و کودکان از منظر حقوق بین‌الملل در مناطق تحت سلطه‌اش چه بود و شهید قاسم سلیمانی در توقف این جنایات و حفظ حقوق انسانی افراد چگونه ایفای نقش کرد. براین‌اساس، در این جستار براساس معاهدات بین‌المللی حقوق بشری و با استناد به مقالات علمی و اسناد معتبر بین‌المللی و خبرگزاری‌های معتبر جهانی و منابع داخلی، طی تحقیقی توصیفی در حد مجال مقاله، به مسئله پژوهش پاسخ داده می‌شود.

1. The Convention on the Rights of the Child (2 September 1990), Art. 38.

۴. یافته‌های پژوهش

با گذشت کمتر از یک سال از شکل‌گیری داعش، این گروه تروریستی توانست در ۲۹ ژوئن ۲۰۱۴، نظم و امنیت منطقه را به شدت بر هم زند و خلافت خود را در قالب دولت اسلامی عراق و شام رسماً اعلام کند. داعش مناطق تحت اشغال خود در سوریه و عراق را به حدی توسعه داد که مناطق تحت سلطه او از استان حلب جمهوری عربی سوریه به استان دیالی در عراق تسری یافت. تسلط و پیشروی سریع این گروه تروریستی موجب افسارگسیختگی بیش‌ازحد آن‌ها در وقوع جنایات متعدد شد (United Nations Security Council, 2015, para 28). اگرچه غیرنظامیان به‌ویژه زنان و کودکان در کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی حمایت شده‌اند، داعش به هیچ‌کدام از آن‌ها پایبند نبود و جنایات مختلفی را رقم زد. بنا بر اذعان شورای امنیت سازمان ملل متحد، دولت اسلامی در عراق و شام (معروف به داعش) با اقدامات تروریستی و ایدئولوژی خشن افراطی خود و ادامه حملات فاحش، سیستماتیک و گسترده علیه غیرنظامیان، تهدیدی جهانی برای صلح و امنیت بین‌المللی^۱ بود؛ به‌ویژه مواردی که علیه زنان و کودکان انجام شد یا مواردی که انگیزه آن‌ها زمینه‌های مذهبی یا قومی بود. از طرفی استخدام و آموزش جنگجویان تروریستی خارجی که مخاطرات آن بر تمام مناطق و کشورهای عضو تأثیرگذار است، نقض قواعد بین‌المللی بشردوستانه و نقض حقوق بشر است (United Nations Security Council, 2017). این امر موجب شد شورای امنیت اقدامات ارتكابی داعش شامل قتل، آدم‌ربایی، گروگان‌گیری، بمب‌گذاری انتحاری، بردگی، ازدواج اجباری، قاچاق انسان، تجاوز و سایر انواع خشونت جنسی، استخدام و استفاده از کودکان در اقدامات جنگی و تروریستی، حمله به زیرساخت‌های حیاتی و همچنین تخریب میراث فرهنگی، از جمله اماکن باستانی و قاچاق اموال فرهنگی را محکوم کند (United Nations Security Council). شورای امنیت، خشونت‌های ارتكابی داعش را که گاهی به جنایات جنگی، جنایات علیه بشریت و در مواردی نسل‌کشی منجر می‌شد،^۲ بخشی از ایدئولوژی و اهداف استراتژیک این گروه تروریستی دانست و تأکید کرد که این جنایات به‌عنوان یک تاکتیک تروریسم توسط داعش استفاده می‌شود (United Nations Security Council, 2019). همچنین اقدامات انجام‌شده توسط مبارزان دولت اسلامی عراق و سوریه در مورد ایزدی‌ها، توسط نبیل العربی رئیس اتحادیه عرب به‌عنوان جنایات تروریستی برابر با جنایات علیه بشریت توصیف شده است (Addamah, 2014). در ادامه برای تحلیل یافته‌های پژوهش، ابتدا عمده جنایات علیه زنان و کودکان که از مصادیق بارز

1. A global threat to international peace and security

2. Rome Statute of the International Criminal Court, Art. 7, 8.

نقض فاحش حقوق بشری هستند بررسی می‌شود، سپس نقش مؤثر شهید سلیمانی در تحدید و توقف این جنایات به رشته تحریر درمی‌آید.

۴-۱. جنایات داعش علیه زنان و کودکان

موقعیت آسیب پذیر زنان و کودکان سبب می‌شود بیشتر از مردان در معرض آسیب باشند و مورد سوءاستفاده قرار گیرند. این مسئله در شرایط مخاصمه و درگیری، زنان و کودکان را در معرض جنایات شنیعی قرار می‌دهد؛ بنابراین مورد حمایت بیشتر قواعد و مقررات حقوق بین‌الملل هستند.^۱ براساس شواهد و اسناد موجود، داعش در منطقه تحت سلطه خود به عنوان یکی از اهداف و ابزارهای نظامی، جنایات دهشتناکی علیه زنان و کودکان مرتکب شد و برای ارباب بیشتر به انتشار^۲ این فجایع نیز پرداخت. جنایات داعش علیه جمعیت غیرنظامی حیطة وسیعی از جنایات را در برمی‌گرفت؛ نظیر قتل و غارت، گروگان‌گیری، ناپدیدسازی اجباری، بمب‌گذاری و کشتار جمعی، بردگی، قاچاق انسان، ازدواج اجباری، جهاد نکاح، تجاوز، تخریب زیرساخت‌های حیاتی و فرهنگی، سربازگیری کودکان، شکنجه و اعمال ترذیلی و... که ممکن است هر کدام با توجه به شرایط ارتکاب از مصادیق جنایت علیه بشریت، جنایات جنگی و نسل‌کشی باشند. براین‌اساس در ادامه اجمالاً مواردی از جنایات داعش علیه زنان و کودکان بررسی می‌شود.

۴-۱-۱. خشونت جنسی

خشونت جنسی در درگیری‌ها پدیده‌ای جدید یا منحصر به فرد نیست. تاکتیکی است که قرن‌ها مورد استفاده قرار گرفته است، اما ادبیات دانشگاهی تنها در دهه ۱۹۹۰ پس از استفاده نظام مند از خشونت جنسی در نسل‌کشی رواندا (۱۹۹۴) و در جنگ بالکان (۱۹۹۱-۱۹۹۹) بر آن تمرکز کرده است (Beatrice, 2021: 1) حمایت در برابر آزار و خشونت جنسی از مهم‌ترین موارد تأکید شده در حقوق بشردوستانه بین‌المللی است. براین‌اساس زنان در برابر هرگونه لطمه به شرافتشان، به‌ویژه در برابر هرگونه خشونت جنسی مورد حمایت هستند (Convention (IV), Art: 27/P1, Art: 75).

سازمان بهداشت جهانی، خشونت جنسی علیه زنان را هرگونه اقدام خشونت آمیز بر مبنای جنسیت تعریف می‌کند که موجب خشونت فیزیکی، جنسی یا آسیب یا رنج روحی به زنان، از جمله

1. Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949. Art. 14, 17, 24, 25, 27; Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. Art. 35, 74, 75, 76, 77.

۲. ابزار انتشار فجایع داعش، روزنامه‌های متعدد و سایت‌های اینترنتی و شبکه‌های خبری داعش بود از قبیل: الدبیق، رامیه و... .

تهدید به چنین اعمالی، اجبار یا محرومیت خودسرانه از آزادی، چه در زندگی عمومی و چه در زندگی خصوصی شود (Bryson & Pouki, 2019: 200). در واقع گروه تروریستی داعش از خشونت جنسی به عنوان وسیله‌ای برای ایجاد رعب و وحشت و برای کمک به دستیابی به ایدئال خود برای ایجاد یک دولت جدید بهره می‌برد (Beatrice, 2021: 2). خشونت‌های جنسی که مصادیق آن در دادگاه‌های نورنبرگ، یوگسلاوی سابق و دادگاه رواندا و سیرالئون مورد رسیدگی کیفی قرار گرفت. اصطلاح خشونت جنسی مرتبط با درگیری، که در نوشتار حاضر مدنظر است، به هتک ناموس به عنف، بردگی جنسی، قاچاق انسان و به فحشا واداشتن، بارداری اجباری، سقط جنین اجباری، عقیم‌سازی اجباری، ازدواج اجباری و هر نوع دیگری از خشونت متکی بر جنسیت با وزن قابل مقایسه اشاره دارد که به طور مستقیم یا غیرمستقیم با درگیری مرتبط است. این نوع خشونت‌ها موافق جزء (ز) بند ۱ ماده ۷ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی جنایت بر ضد بشریت به‌شمار می‌روند. عامل این خشونت‌ها اغلب به یک گروه مسلح دولتی یا غیردولتی وابسته است که شامل نهادها یا شبکه‌های تروریستی می‌شود. قربانی نیز براساس گرایش جنسی واقعی یا هویت جنسیتی هدف قرار می‌گیرد (United Nations Secretary-General, 2021: 4). خشونت جنسی داعش علیه زنان در بررسی‌های انجام‌شده عواقب و نتایج سخت و فجیعی را نمایان می‌کند، از جمله صدمات جسمی و روحی، شامل عفونت‌ها و بیماری‌های جسمی، اقدام به خودکشی، افسردگی شدید، انزوا، اختلال استرس پس از سانحه (Shadab et al., 2020: 5). این در حالی است که در این نوع از خشونت مبتنی بر درگیری، عواقب خشونت برای مرتکبان بسیار کم است؛ زیرا تروریسم جنسیتی به‌ندرت تحت تعقیب قرار می‌گیرد و بنابراین احتمال قصاص یا مجازات آن بسیار نادر است. استفاده از تجاوز جنسی نظام‌مند نه تنها بر زنان، بلکه بر کل جامعه تأثیر بسزایی دارد و تیری است که کل جامعه را هدف قرار می‌دهد؛ به‌گونه‌ای که گروه تروریستی از طریق درهم‌شکستن نظم جامعه، آن را ابزار تسلط خود قرار می‌دهد (Beatrice, 2021: 2) و به‌عنوان سلاح و تاکتیکی جنگی، برای تحقیر یک ملت آن را به صورت وسیع و نظام‌مند به کار می‌برد. در این خصوص با تأسف لازم است به این نکته اشاره شود که مطالعات نشان داده که تقریباً ۷۰ درصد زنان و دختران زنده مانده از اسارت داعش در عراق مورد تجاوز قرار گرفته‌اند (Shadab et al., 2020: 2). از جمله فجیع‌ترین مصادیق خشونت جنسی داعش در عراق و سوریه، استفاده از برده‌داری به شکل مدرن و حتی به شکل سنتی آن بود که آثار مخرب بیشتری بر آن مترتب است. همچنین جهاد نکاح نیز که در تعریف بردگی مدرن و قاچاق انسان می‌گنجد، در روش داعش به عنوان یک ازدواج مبتنی بر ایدئولوژی داعشی انجام می‌شد. به دلیل اهمیت این جنایات و فراوانی ارتکاب آن در عملکرد داعش، در ادامه به‌منظور تبیین

اقدامات تروریست های داعشی، با عنایت به شواهد موجود و واقعیات ذکر شده در اسناد و منابع معتبر، مستقلاً مستنداتی ارائه می شود.

۴-۱-۲. برده داری سنتی و مدرن (قاچاق انسان) در رویه داعش

نظام حقوق بین الملل بشر سال ها است که برده داری را در بالاترین سطح از قواعد بین المللی ممنوع کرده است.^۱ بردگی انواع استثمار، سوءاستفاده و اجبار با استفاده از زور، تهدید یا سایر اشکال اجبار افراد به انجام فعالیت هایی که حقوق و آزادی های اساسی شان را نقض می کند، شامل می شود. در بردگی سنتی، برده ابزاری در کنار سایر ابزارها محسوب می شد و تحقیر و شکنجه و فقدان کرامت و شخصیت حقوقی از نشانه های بارز این نوع بردگی بود که اغلب تخریب، تحقیر و آثار سوء بیشتری از بردگی مدرن به همراه داشت. متعاقب لغو برده داری در عرصه جهانی، برده داری به عنوان معضلی دیرینه به شکل قاچاق انسان نمود و بروز جدیدی پیدا کرد. در بردگی مدرن یا قاچاق انسان، آنچه تحت عنوان بردگی سنتی تعریف شده بود توسعه و تکامل یافت و مصادیق گسترده تری از برده داری سنتی در این مفهوم جای گرفت که شامل عوامل و عناصری است که عبارت اند از: تخریب جزئی یا کلی شخصیت حقوقی قربانی^۲، محدودیت یا کنترل استقلال فرد، آزادی انتخاب یا آزادی حرکت وی^۳، کنترل فعالیت جنسی فرد^۴، کنترل روانی یا ظلم و ستم نسبت به فرد^۵ جلوگیری از فرار او^۶، تهدید یا استفاده از زور یا دیگر اشکال اجبار^۷، استفاده از خشونت یا تهدید به آن^۸، تحمیل کار اجباری و بهره کشی جنسی^۹. این اعمال که با سوءاستفاده از موقعیت آسیب پذیر قربانی به وقوع می پیوندد، اغلب زنان و کودکان را تحت تاثیر قرار می دهد (Ahmadinejad et al., 2015: 35-43). امروزه براساس اسناد بین المللی، بردگی و قاچاق انسان اگر به صورت سازمان یافته و گسترده انجام گیرد، مصداق جنایت علیه بشریت^{۱۰} خواهد بود (Rome Statute of the International Criminal

۱. برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: Ahmadinejad et al., 2015: 43-47

2. The partial or total destruction of the juridical personality of the victim
3. Some restriction or control of an individual's autonomy, freedom of choice or freedom of movement
4. The control of matters relating to an individual's sexual activity
5. The psychological control or oppression of an individual
6. The measures taken to prevent or deter a person from escape
7. The threat or use of force or other forms of coercion
8. The use of, or the fear of the use of, violence including, for example, the cruel treatment or abuse of an individual
9. The exaction of forced or compulsory labour or service, often without remuneration and often, though not necessarily, involving physical hardship, sex, prostitution and human trafficking
10. Crimes against humanity

7 (Court, 2002: Art. 7) و در صورت استفاده از آن در مخاصمات، مشمول عنوان جنایات جنگی^۱ (Rome Statute of the International Criminal Court, 2002: Art.8(xxii)) است. داعش برده داری را در قالب سنتی و مدرن آن در رویه خویش بارها و بارها تکرار کرده است، به گونه ای که وفور اخبار و خاطرات بیان شده از قربانیان به قدری است که شک و شبهه ای در این زمینه باقی نگذاشته است و همچنین اعتراف و تأکید ایشان بر این امر به کرات در رسانه های معتبر و پربازدید جهانی منتشر شده است. علاوه بر این خود داعش نیز، مرتباً در رسانه های خود مانند رامیه و الدبیق از مشارکت خود در قاچاق انسان و روش های آن سخن گفته و بر این امر صحه گذاشته و تبلیغ کرده است.^۲ در رویه عملی داعش، اغلب زنان و کودکان به بردگی گرفته می شدند؛ زنان اسیر غیرمسلمان اوایل حکومت داعش در سال ۲۰۱۴، حق انتخاب بین مسلمان شدن یا بردگی حقوقی در سرزمین اشغال شده را داشتند؛ لکن طبقه بندی اخیر توسط احکام و قوانین اعلام شده داعش تحریم شد و دیگر بدون در نظر گرفتن پاسخ، آنها را به بردگی می گرفتند. گذشته از این، برده های زن به طور سیستماتیک و منظم پردازش و عکس برداری می شد و نام و عکس های آنها در پایگاه های اطلاعاتی داعش به همراه نام صاحبانشان ثبت می شد، تا مدیریت آنان و در صورت فرار، برگرداندن آنان ممکن باشد (Bryson & Pouki, 2019: 207). برخی از قربانیان اذعان داشتند که داعش بوروکراسی پیچیده ای برای برده داری وضع کرده بود؛ به طوری که مشخصات بردگان در قرارداد ثبت می شد و هنگام نقل و انتقال به خریدار دیگر، قرارداد جدیدی مانند انتقال سند ملک تنظیم می شد (The New York Times, 2020).

در این بین، جنایات داعش برای نوزادان و کودکان خردسالی که نزد مادران خود بودند، مستلزم وحشت و شکنجه روحی فراوان بود. در همین حال بیشتر دختران بزرگ تر از ۸ سال از مادران خود جدا می شدند و تحت فشار بردگی قرار می گرفتند. اگرچه از برخی از زنان به عنوان برده در کار خانگی یا مزرعه استفاده می شد، اما اکثریت زنان و دختران به عنوان برده جنسی مورد سوءاستفاده قرار می گرفتند (Nicolaus & Yuce, 2017: 198-199). علاوه بر این آثار و نتایج بردگی و قاچاق زنان راجع به دختران و زنانی که از این طریق صاحب فرزند شده بودند، شکل جدیدی از جنایت را رقم زده است.

یکی از اهداف داعش در بردگی زنان، دختران و کودکان، ایجاد وحشت، سرکوب و کنترل مخالفان بود و داعش از این رویه به عنوان سلاحی جنگی استفاده می کرد. از طرف دیگر، این رویه

1. War crimes

2. For example in Dabiq No 5. p. 17 or Dabiq No. 11. p. 31.

برای جذب پیروان و پاداش دادن به مبارزان، برای داعش اهمیت داشت (Bryson & Pouki, 2019: 207). همچنین برده‌داری در داعش با مشوق‌های مالی نیز همراه بود و یکی از منابع مالی داعش به شمار می‌رفت. اگرچه تبلیغات آن‌ها بیشتر جنبه‌های ایدئولوژیک قاچاق انسان را برجسته می‌کرد، خود دولت اسلامی داعش اعتراف کرد که از قاچاق انسان درآمد زیادی کسب کرده است (Besenyo, 2017: 16). در گزارش گروه ویژه اقدام مالی (FATF) نیز تأکید شده که قاچاق انسان از منابع درآمد این گروه بوده است (FATF Report, 2015:13). داعش برای پیشبرد این هدف، بازارهای فیزیکی و آنلاینی که در آن بردگان زن توسط پیروان داعش خرید و فروش می‌شدند و سایت‌های رسانه‌ای، شبکه‌های اجتماعی، برنامه‌های رمزگذاری شده تلفن‌های هوشمند و سایر بانک‌های اطلاعاتی را برای چانه‌زنی در مورد قیمت‌ها و خریدهای نهایی راه‌اندازی نمود (Bryson & Pouki, 2019: 207). در بازارهای برده‌داری که توسط دولت اسلامی اداره می‌شد، زنان حتی گاهی در ازای دریافت یک بسته سیگار به بردگی فروخته می‌شدند (Crawford, 2015: 2). در برخی بازارها برده‌های داعش بین ۱ تا ۹ سال باقیمت ۱۷۲ دلار، دختران ۱۰ تا ۲۰ ساله باقیمت حدود ۱۲۹ دلار و زنان ۲۰ تا ۳۰ ساله باقیمت ۸۶ دلار و زنان ۳۰ تا ۴۰ ساله حدود ۷۵ دلار فروخته می‌شدند (Besenyo, 2017: 17). گزارش شده است که برخی از آن‌ها همچنین در سوریه، عربستان سعودی، و امارات عرضه می‌شدند (Nicolaus, Yuce, 2017: 199).

نکته تأسف‌بار اینکه، داعش تأکید و اصرار فراوانی بر احیای برده‌داری داشت، این مسئله عمیقاً با سازمان و اعتقادات رادیکال داعش درهم تنیده بود. این گروه تروریستی همچنین قوانین و مقررات ویژه‌ای را در مورد بردگی زنان و دختران دشمن غیرمسلمان وضع و آن‌ها را تحت عنوان صبا یا فروش می‌رساند. داعش ادعا می‌کرد که بردگی وضعیتی است که از نظر قرآن و قوانین اسلامی مجاز^۱ است (Bryson & Pouki, 2019: 207). در این خصوص ۱۲۰ عالم برجسته مذهبی و دانشگاهی از سراسر جهان اسلام نامه‌ای سرگشاده را خطاب به رهبر دولت اسلامی (داعش)، ابوبکر البغدادی صادر کردند. این سند ۱۷ صفحه‌ای، ۲۴ عملی را که این گروه افراطی مرتکب شده و مغایر اسلام است، محکوم می‌کند. یکی از این موارد به بردگی گرفتن است که با صراحت در پاراگراف ۱۲ این نامه سخن از لغو آن به میان آمده و تصریح شده است که معرفی مجدد برده‌داری که سال‌ها پیش با اجماع جهانی لغو شده، حرام است. در این نامه علمای مسلمان اعلام کرده‌اند که شما چیزی

۱. برای مطالعه بیشتر در خصوص اثبات قاعده منع بردگی در تعالیم اسلامی ر.ک: Ahmadinejad et al., 2015: 26-34

را احیا کردید که رسول گرامی اسلام (ص) برای خنثی‌سازی آن بی‌وقفه تلاش کردند (Muslims Against ISIS, 2014: para. 12).

تخمین زده می‌شود که در سال‌های حکومت داعش، هزاران زن و دختر مجبور به بردگی جنسی داعش شده‌اند (Bryson & Pouki, 2019: 207). جنایات داعش در اسناد معتبر بین‌المللی و گزارش‌های ارائه‌شده توسط سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی نیز ذکر شده است. به‌عنوان نمونه گزارش شورای امنیت سازمان ملل حاکی است که داعش در ماه آگوست ۲۰۱۴ هنگام حمله به سنجار، در شمال عراق، صدها زن و دختر ایزدی را ربود. برخی از ربوده‌شدگان به سوریه منتقل شدند و در بازارهای سراسر الرقه فروخته شدند تا به‌عنوان برده مورد استفاده قرار گیرند (United Nations Security Council, 2015, S/2015/203: para 61). در گزارش دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد نیز به صراحت ذکر شده، داعش زنان و کودکان را در قالب بردگی مورد خشونت قرار داده است آن‌ها فقط در موصل ۱۹ زن را، به دلیل امتناع از بردگی جنسی با مبارزان، کشتند. یک مقام حزب دموکراتیک کرد گزارش داد که جنگجویان داعش از طرف رهبری داعش، با بیوه‌های مردان اعدام‌شده پاداش داده می‌شدند تا آن‌ها را برای ادامه جنگ ترغیب کنند (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2015: 18). علاوه بر این هیئت مساعدت سازمان ملل متحد برای عراق، گزارش داد که ۴۲ زن ایزدی ربوده‌شده از منطقه سنجار استان نینوا در سال ۲۰۱۴ به شهر میادین تحت کنترل داعش، استان دیرالزور، شرق سوریه منتقل شده‌اند. در این گزارش ادعا شده است که این زنان به‌عنوان برده مورد سوءاستفاده قرار گرفتند و برخی از آن‌ها به قیمت ۵۰۰ تا ۲۰۰۰ دلار به جنگجویان داعش فروخته شدند (United Nations Assistance Mission for Iraq-Human Rights Office, 2015: 18). در این خصوص، سازمان عفو بین‌الملل چندین گزارش منتشر کرد که مستند بردگی توسط داعش است. گزارش سال ۲۰۱۴ سازمان مذکور با عنوان «فرار از جهنم: شکنجه و بردگی در اسارت دولت اسلامی در عراق»^۱ گزارشی تأثیرگذار بود که سوءاستفاده داعش را مورد توجه جامعه جهانی قرار داد. دیده‌بان حقوق بشر نیز در چندین مطالعه مستند^۲، بردگی و سوءاستفاده داعش از دختران و زنان در سرزمین‌های اشغالی‌اش را منتشر کرد (Bryson & Pouki, 2019: 210). جنایات داعش علاوه بر اسناد معتبر بین‌المللی و گزارش‌های ارائه‌شده سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی و خبرگزاری‌های معتبر کشورهای

1. Amnesty International, 'Escape from Hell: Torture and Sexual Slavery in Islamic State Captivity in Iraq' (2014)

۲. از جمله نشریه‌ای با عنوان «عراق: زنان تحت داعش رنج می‌برند» (Iraq: Women Suffer Under ISIS)

اسلامی، در روزنامه‌ها و خبرگزاری‌های غربی مانند گاردین و نیویورک تایمز به کرات منعکس شده و مصاحبه‌های فراوانی از شاهدان و قربانیان جنایت بردگی توسط داعش منتشر شده است که مطالعه این واقعیات مستند، عمق فاجعه ارتكابی توسط داعش را نشان می‌دهد. فجایعی که در عملکرد داعش ملاحظه و ثبت شده در طول تاریخ، کم‌نظیر یا حتی بی‌سابقه بوده است؛ به طوری که بازگویی بسیاری از موارد آن در طاقت و ظرفیت مقاله حاضر نیست و از شئون حیا نیز به دور است.

۴-۱-۳. جهاد نکاح

یکی از راه‌های تحقق قاچاق انسان، کنترل روانی و استفاده از فریب، سوءاستفاده از قدرت یا موقعیت آسیب‌پذیر قربانی است که فرد را موضوع بهره‌کشی و استثمار^۱ قرار می‌دهد و تمایلات جنسی او را کنترل می‌کند. از این رو، قربانی قاچاق انسان ممکن است مانند بردگی سنتی تحت مالکیت صاحبش نباشد، اما او به روش‌های مختلف از جمله از طریق اجبار روانی، اغوا و فریب، کنترل قربانی را در دست دارد (Ahmadinejad et al., 2015: 35-38). البته نکته قابل تأمل در این خصوص این است که براساس پروتکل پیشگیری، منع و مجازات قاچاق اشخاص به‌ویژه زنان و کودکان، عنصر رضایت قربانی معیار تعیین‌کننده‌ای بین عناصر شکل‌گیری قاچاق انسان نیست (Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, Art. 3(b): 2000). براین اساس می‌توانیم به صدق عنوان جنایت قاچاق انسان در خصوص عملکرد داعش در پدیده نوظهور جهاد نکاح^۲ اذعان کنیم. جهاد نکاح نمایانگر استفاده عملی رهبران داعش از زنان به عنوان اشیای جنسی و نوع جدیدی از برده‌داری مدرن است که با فریب و اغوا، زنان را برای تشویق مردان و جذب جنگجویان بیشتر به داعش، استثمار و از آن‌ها سوءاستفاده می‌کردند. متأسفانه رهبران داعش در تبلیغات وسیع در خصوص جهاد نکاح فتاوایی صادر کردند تا از احساسات مذهبی افراد سوءاستفاده کنند و آن‌ها را با میل و رضایت به سمت استثمار جنسی بکشانند؛ برای نمونه در تبلیغات داعش اعلام شد که هجرت زن از دارالکفر واجب است؛ چه محرمی همراهش باشد یا خیر و عنوان کردند که زن اگر از خدا می‌ترسد، نباید منتظر کسی باشد؛ حتی به تنهایی باید از کشورش فرار کند و به داعش بپیوندد (Lahoud, 2018: 5). نظر به این قبیل فتاوا و تبلیغات رسانه‌ای، داعش این امکان را برای زنان فراهم کرد که بدون اجازه شوهرانشان به جهاد نکاح بپیوندند. بر همین اساس بسیاری از زنان غربی از سال ۲۰۱۲ به تنهایی به سوریه سفر کردند (Bonnet, 2015: 7-8).

1. Exploitation

2. Jihad al Nikkah (sexual Jihad or Jihad of marriage)

واقعیت تأسفبار این است که تعداد زیادی از زنان و دختران از سایر کشورها به عنوان بخشی از یک کمپین استخدام آنلاین به درخواست داعش برای جهاد پاسخ مثبت دادند. دختران نوجوان از کشورهایمانند آلمان، اتریش، انگلستان، هلند و ایالات متحده، عربستان سعودی و... به این گروه پیوستند. متأسفانه تعداد این جنگجویان زن نزدیک به ۵ هزار نفر تخمین زده می‌شود (Cook & Vale, 2018: 22-23)؛ برای مثال، اقصاب محمود دختر ۲۰ ساله‌ای که در سال ۲۰۱۳ خانواده خود را در گلاسکو ترک کرد و به افراط‌گرایان داعش در سوریه پیوست تا عروس جهادی شود. او که نام خود را به ام‌اللیث تغییر داده بود، در عرض چند ماه از دانشجوی دانشگاه کالدونین گلاسکو به متعصبی داعشی تبدیل شد؛ به طوری که در توییت خود از شنیدن خبر سربریدن‌های داعش اظهار لذت و خوشحالی می‌کرد. اقصاب پس از پیوستن به داعش، از غرب اظهار تنفر می‌کرد. وی تیپ‌الخنسار اداره می‌کرد و یک شبه نظامی جهادی^۱ بود که زنان را برای جهاد نکاح یا بردگی جنگجویان خط مقدم اختصاص می‌داد (Ben-Israel et al., 2018: 60, 66). به این زنان جوان همچنین گفته می‌شد که ازدواج با شوهر جهادی یک امتیاز بزرگ است. نمونه بارز دیگر یک پزشک زن مالزیایی است که زندگی راحت خود در مالزی را رها کرد تا به دولت اسلامی داعش سفر کند و در آنجا با یک مرد جهادی که قبلاً هرگز ملاقات نکرده بود ازدواج کرد. شمس زنی تحصیل کرده بود که به خوبی از آنچه پشت سر گذاشته بود، آگاهی داشت و اظهار کرد که از دیدار با شوهر آینده خود احساس هیجان می‌کند. شمس سرانجام به یک مبلغ مشتاق داعش تبدیل شد که تجارب خود را به عنوان یک عروس جهادی به صورت آنلاین بیان می‌کرد و زنان دیگر را برای پیوستن به این گروه تروریستی در عراق و سوریه تشویق می‌کرد (Gan et al., 2019: 10).

جهاد نکاح عنوانی بود برای استثمار زنان که عمدتاً از طریق اغوا و فریب آنان به نتیجه می‌رسید و فجایع سهمگینی به ایشان وارد می‌آورد. دختران جوان^۲ زیادی در اثر تبلیغات داعش برای جهاد به سوریه رفتند. یکی از این دختران، یسری حسین دختر انگلیسی ۱۵ ساله‌ای است که بدون اطلاع خانواده از طریق اینترنت با وعده جهاد نکاح به سوریه رفت (Webb, 2017: 80). برخی از این

۱. در حکومت داعش، صدها زن چه سوری و چه غربی، به عنوان اعضای زن داعش فعالیت می‌کردند. وظیفه آنها نظارت بر زنان جوان در قلمرو دولت اسلامی بود. آنها مجاز بودند مجازات‌هایی مانند جزای نقدی، خشونت جسمی و روحی و زندان را برای زنان اعمال کنند. وظیفه آنان این بود که زنان جوان را برای امور خصوصی برای رهبران اصلی داعش و رزمندگان به خدمت بگیرند. گاهی زنان جوان را مجبور به ازدواج با نظامیان داعشی می‌کردند که در پی آن، برخی از زنان جوان به دلیل فشار دست به خودکشی می‌زدند.

۲. عمدتاً بین ۱۶ تا ۲۴ ساله (Perešin, 2018: 33)

دختران که برای ایجاد آسایش جنسی معارضان سوریه مورد سوءاستفاده قرار گرفتند، برخلاف میل خود در مدت حضور در سوریه با ده‌ها مبارز پی‌درپی ازدواج موقت کرده‌اند (Bonnet, 2015: 5). در حقیقت جهاد نکاح پدیده‌ای جدید بود که داعش با سوءاستفاده از احساسات مذهبی زنانی که افکار افراط‌گرایانه داشتند، توانست آن‌ها را استثمار کند و فجایع اخلاقی متعددی را خلق کند. همچنین پیوستن بسیاری از زنان به داعش از این جهت نیز قابل تأمل است که چه انحطاط فکری و عاطفی‌ای در این زنان ایجاد شده است که برای عضویت در گروهی که مسئول جنایات علیه زنان و کودکان است، هزینه می‌دهند و با میل و رضایت با آنان همکاری می‌کنند.

۴-۱-۴. نسل‌زدایی و پاک‌سازی قومی و مذهبی

نسل‌زدایی یکی از ناگوارترین اشکال جنایت بر ضد بشریت است. علی‌رغم ممنوعیت شدید و قاطع قواعد و مقررات حقوق بین‌الملل^۱ در خصوص ژنوسید که به نیت نابودی تمام یا گروه ملی و قومی و نژادی و یا مذهبی به‌وقوع می‌پیوندد، داعش با کشتار وسیع و خشونت‌های جنسی سیستماتیک از قبیل بردگی زنان، عقیم‌سازی اجباری، باروری اجباری زنان، جداسازی زنان از مردان و... سعی در پاک‌سازی قومی و مذهبی جمعیت در سرزمین‌های اشغالی خود داشت. تحقیقات میدانی عفو بین‌الملل حاکی از این واقعیت است که داعش به‌طور سیستماتیک و عمدی برنامه پاک‌سازی قومی-مذهبی-نژادی را در مناطق تحت کنترل خود انجام داده است (Amnesty International, 2014: 5).

گروه‌های قومی و مذهبی مورد هدف داعش شامل شیعیان، ایزدی‌ها، مسیحیان، ترکمن‌ها، مندائیان (صابئین)، کاکائی‌ها و کردها بودند (Human Rights Council, 2015: para 16). گروه داعش که خود را دولت اسلامی می‌نامد، پاک‌سازی قومی و مذهبی را در مقیاس وسیع و تاریخی انجام داده است. در این خصوص سازمان عفو بین‌الملل اذعان کرد که داعش به‌طور سیستماتیک جوامع مسلمان غیرعرب و غیرسنی را هدف قرار داده و صدها و احتمالاً هزاران نفر را کشته یا ربوده است (Amnesty International, 2014: 4). اعضای داعش به‌طور سیستماتیک مردان را از زنان و کودکان خردسال جدا می‌کردند. زنان و کودکانی نیز که در نزدیک محل اعدام، اسیر بودند، شاهد برخی از اعدام‌ها بودند (Human Rights Council, 2015: para 18) که این خود شکنجه‌ای روحی و وصف‌ناپذیر بود.

1. The Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Genocide Convention), Art. 2; Rome Statute of the International Criminal Court, 2002: Art. 6.

مصاحبه‌های انجام شده با قربانیان و شاهدان توسط شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد و تأیید منابع معتبر، حملات سیستماتیک علیه ترکن‌ها، شبکه‌ها و دیگر گروه‌های شیعه را اثبات می‌کند (Human Rights Council, 2015: para 23). در گزارش سازمان عفو بین‌الملل، به موارد متعدد کشتارهای وسیع^۱ داعش در مناطق تحت سلطه‌اش اشاره شده است (Amnesty International, 2014: 1-24).

قراردادن عمدی یک گروه در معرض شرایط نامساعد زندگی^۲ به انتظار نابودی فیزیکی کلی یا جزئی آن‌ها، یکی دیگر از اقدامات دهشتناک و غیرانسانی داعش بود. علی‌رغم ممنوعیت این اقدامات در بند ۶ ماده ۶ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، براساس مستندات موجود در دوران حکومت داعش بر بخش‌هایی از سوریه و عراق، شرایط زندگی در مناطق تحت سلطه داعش به‌ویژه برای کودکان، زنان و افراد مسن بسیار بد و وخیم بود. آن‌ها حتی در بهداشت و خوراک ضروری نیز در مضیقه بودند؛ به‌گونه‌ای که کودکان متعددی به‌دلیل دسترسی نداشتن به شیر و غذا فوت کردند (Amnesty International, 2014: 1-24). محاصره غذایی و دارویی مناطق، یکی از ابزارهای اصلی داعش باهدف تحقق پاک‌سازی مذهبی و... بود. داعش روستاهای شیعه‌نشین مانند بشیر و کرکوک و... را محاصره کرد. بسیاری از ساکنان از جمله زنان، کودکان و سالمندان در این حملات کشته و اسیر شدند. خانه‌ها، مغازه‌ها، مساجد و حسینیه‌های شیعیان را سوزاند و ویران کرد و اموال خصوصی و عمومی را غارت کرد. داعش همچنین آمرلی، استان صلاح‌الدین را از ۱۱ تا ۱۲ ژوئن ۲۰۱۴ محاصره کرد (Human Rights Council, 2015: para. 24-25, 27). بیست روز پس از محاصره، اعضای داعش آب و برق شهر را قطع کردند. گفته می‌شود حداقل ۱۵۰۰۰ نفر از کمبود ضروریاتی مانند برق، غذا، آب آشامیدنی، خدمات پزشکی و دارو رنج می‌بردند. ساکنان مجبور به نوشیدن آب آلوده بودند که این امر موجب بیماری و مرگ بسیاری از افراد، به‌ویژه نوزادان، کودکان و زنان می‌شد. درعین حال، شهر هر روز با خمپاره، گلوله باران می‌شد.^۳ براساس مصاحبه‌های شورای حقوق بشر با بازماندگان فجایع داعش در نینوا، عده زیادی از زندانیان در زندان بادوش نینوا به دست داعش اعدام شدند؛ زندان که بیش از ۳۰۰۰ زندانی را در خود جای داده بود، تحت کنترل داعش

۱. از جمله کوچو (KOCHO)، قینیه (Qiniyeh)

۲. شرایط نامساعد زندگی شامل محروم کردن عمدی از غذا و خدمات بهداشتی و اخراج سازمان یافته از خانه و کاشانه است.

۳. این محاصره در ۱ سپتامبر ۲۰۱۴ توسط ISF و گروه‌های مسلح وابسته به آن شکسته شد.

۴. به گزارش شورای حقوق بشر، این محاصره در سپتامبر ۲۰۱۴ توسط نیروهای حشدالشعبی و گروه‌های مسلح وابسته به آن، که شهید سلیمانی و نیروی قدس بودند، شکسته شد.

درآمد. گویا نگهدارندگان زندان قبل از حمله فرار کرده بودند. زندانیان براساس وابستگی مذهبی به گروه‌هایی تقسیم شدند. گروهی آزاد شدند؛ درحالی که بیش از ۶۰۰ نفر که عمدتاً از شیعیان بودند، به دره‌ای منتقل و تیرباران شدند (Security Council of United Nations, 2021: para. 61). علاوه بر این به گزارش این نهاد سازمان ملل متحد، گورهای دسته‌جمعی متعددی در مناطق تحت سلطه داعش کشف شد. تا سال ۲۰۱۵، تعداد ۲۳ مورد از این گورهای دسته‌جمعی یافت شده که گواهی بر کثرت کشتار دسته‌جمعی داعش در مناطق تحت سلطه‌اش است (Human Rights Council, 2015: para. 70). همچنین تروریست‌های داعش برای حذف گروه‌های قومی و مذهبی، از سقط‌جنین عمدی نیز بهره می‌بردند. شاهدان گزارش دادند که یک پزشک جنین دو و سه‌ماهه دو زن را در مدرسه‌ای در بعاج نینوا سقط کرد. گزارش شده است که قبل از سقط‌جنین، یکی از شهود صدای یک جنگجوی داعش را شنیده که می‌گفت: «ما نمی‌خواهیم ایزدی‌های بیشتری متولد شوند.» این دو زن نیز یک هفته پس از سقط‌جنین فروخته شدند (Human Rights Council, 2015: para. 41).

علی‌رغم آنکه براساس رویه قضایی، تجاوزهای جنسی برنامه‌ریزی شده علیه زنان مصدق از نسل‌زدایی است (ICTR, Jugement, Jean-Paul Akayesu, 2 Septembre 1998, Para. 732). داعش در مناطق تحت سلطه‌اش، خشونت جنسی علیه زنان و کودکان را به‌عنوان سلاحی برای پاک‌سازی قومی و مذهبی به‌صورت گسترده به‌کار گرفت (Beatrice, 2021: 4). خشونت‌های جنسی داعش علیه زنان و کودکان، مصداق بارز ایراد صدمه جسمی و روانی جدی است که در ماده ۶ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی به‌عنوان عنصر مادی جنایت نسل‌زدایی ممنوع شده است. نمونه بارز این اقدام، عملکرد داعش در خصوص اقلیت ایزدی بوده است. جامعه ایزدی، یکی از بزرگ‌ترین و قدیمی‌ترین گروه‌های اقلیت در عراق است که به‌طور سنتی در منطقه سنجان موصل زندگی می‌کردند. ایزدی‌ها جامعه بسته‌ای بودند؛ زیرا یک کودک فقط در صورتی می‌تواند دارای ایمان ایزدی باشد که هردو والدش ایزدی باشند. از این‌رو گرویدن به ایمان ایزدی بسیار سخت است. اصرار ایزدی‌ها به این موضوع تا حدی بود که در شرایطی که در منطقه سنجان اعراب و ایزدی‌ها با هم زندگی می‌کردند، ازدواج بین ایزدی‌ها و اعراب سنجان نادر بود (Human Rights Council, 2015: para. 18, 20, 144).

داعش از خشونت جنسی به‌عنوان بخشی از راهبرد گسترش رعب و وحشت برای آزار و اذیت ایزدی‌ها به‌عنوان یک گروه اقلیت قومی-مذهبی و به‌عنوان یک راهبرد و سلاح ترور برای پاک‌سازی قومی کل جامعه و سرکوب جوامعی که ایدئولوژی آن‌ها مخالف با داعش بود، بهره جست

(United Nations Security Council, 2015: para. 28). در راستای پاک‌سازی قومی و مذهبی جامعه از مخالفان داعش، صدها نفر از ایزدی‌ها را در قالب حمله خود به سنجار عمداً کشتند و بسیاری از آن‌ها را نیز در اسارت اعدام کردند (Human Rights Council, 2015: para. 106). از بین بردن جوامع غیرمسلمان، یکی از اهداف اصلی داعش بود و برای این کار با کنترل توانایی‌های باروری زنان ایزدی، به خشونت سیستماتیک جنسی روی آوردند (Beatrice, 2021: 6). براساس گزارش شورای حقوق بشر، داعش به دنبال از بین بردن ایزدی‌ها از طریق کشتار، بردگی، شکنجه و رفتارهای غیرانسانی و تحقیرآمیز و انتقال اجباری بوده است. همچنین تروریست‌های داعشی با ایجاد شرایط زندگی بسیار سخت که موجب مرگ تدریجی می‌شد، اعمال تدابیری برای جلوگیری از به دنیا آمدن کودکان ایزدی، از جمله تغییر مکان اجباری بزرگسالان، جدایی مردان و زنان ایزدی، و انتقال و جداسازی کودکان ایزدی^۱ از خانواده‌های خود و قراردادن آن‌ها در کنار جنگجویان داعش، آن‌ها را از اعتقادات و عملکردهای جامعه مذهبی خود جدا می‌کرد و هویت آن‌ها را به عنوان ایزدی محو کرد. بیانیه‌ها و رفتار عمومی داعش و جنگجویان آن به وضوح نشان می‌دهد که داعش قصد نابودی ایزدی‌های سنجار را داشت که اکثریت جمعیت ایزدی‌های جهان را به طور کامل یا جزئی تشکیل می‌دادند (Human Rights Council, 2016, A/HRC/32/CRP.2: Summary). این سازمان تروریستی مرتب مرتکب جنایاتی مانند عقیم‌سازی اجباری، باروری اجباری زنان و جدایی زنان ایزدی از همسرانشان شد که این امر باروری ایزدی‌ها را خفه کرد و بنابراین جمعیت آنان کاهش یافت. این تکنیک‌ها تأثیر عمیقی بر تجدید اجتماع ایزدی داشت؛ زیرا همان‌طور که گفته شد، کودک فقط در صورتی عضو جامعه ایزدی است که والدین او ایزدی باشند (Aubert, 2021: 6). از این گذشته، داعش مرتکب کشتار عمده ایزدی‌ها نیز شد؛ برای نمونه در آگوست ۲۰۱۴، داعش صدها مرد و پسر نوجوان ایزدی را هنگامی که از پذیرش اسلام خودداری کردند، اعدام کرد. کشتار جمعی در روستاهای کوچو و قانی نیز رخ داد. علاوه بر این داعش تعداد نامعلومی از زنان مسن ایزدی اهل روستای کوچو را در حالی که در مؤسسه فنی سولاق نگهداری می‌شدند، به قتل رساند (Human Rights Council, 2016, A/HRC/32/CRP.2: para 107). جنگجویان داعش که زنان و کودکان ایزدی را در سوریه خریداری کردند، در موارد متعددی آنان را به قتل رساندند. از جمله این موارد اینکه یک جنگجوی داعش در حلب چندین کودک را پس از ناکامی مادرشان در فرار کشت و پس از آن مادر این کودکان را به اتهام گریه بر سر مرگ «بچه‌های کفار» مورد ضرب و شتم قرار داد (Human Rights

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک: Zakerhossein, 2021: 210-211

به واسطه اعدام، کشتار، گرسنگی و بی‌آبی در کوه‌های شنگال حدود ۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰ نفر اعلام کرده‌اند (6: KNK, 2014). شمار زنان ایزدی به اسارت درآمده داعش هزاران نفر و مردان ایزدی تیرباران شده نیز بی‌شمار بودند (29: Friendland, 2015).

به طور کلی با عنایت به این نکته که در مواقعی که شدت خشونت جنسیتی ارتكابی علیه جمعیت غیرنظامی شدید و افراطی باشد، نسل‌کشی اتفاق افتاده است (200: Bryson & Pouki, 2019). به جرئت می‌توان گفت پاک‌سازی قومی ایزدیان نشان‌دهنده استفاده داعش از خشونت جنسی به عنوان راهبرد تروریسم است و جنایات علیه این گروه قومی و مذهبی نه تنها عناصر پاک‌سازی قومی، بلکه عناصر نسل‌کشی را نیز شامل می‌شود (7: Aubert, 2021). در واقع کشتار وسیع، جداسازی زنان از همسرانشان، مداخله در باروری زنان، جلوگیری از تکثیر نسل ایزدی‌ها، شکنجه‌های روحی و جسمی شدید، خشونت جنسی با هدف نابودی و تحقیر گروه‌های قومی و مذهبی خاص و تکرار مکرر این فجایع در مورد مردم سرزمین‌های تحت سلطه داعش به ویژه ایزدیان و شیعیان، علاوه بر اینکه گسترده و سیستماتیک بود و عناصر جنایت علیه بشریت را داشت، از جمله جنایات جنگی بود که عنصر مادی و معنوی جنایت نسل‌کشی را نیز تکمیل کرد.^۱ در این بین، جامعه بین‌المللی به صراحت از ارتكاب نسل‌کشی در مناطق تحت سلطه داعش سخن می‌گوید. از سال ۲۰۱۶، برخی از نهادهای داخلی دولت‌ها مانند پارلمان اروپا، مجلس نمایندگان آمریکا به این امر اذعان داشتند که داعش در حال ارتكاب نسل‌کشی علیه ایزدی‌ها است (6: Aubert, 2021). حتی نهادها و ارکان سازمان ملل متحد نیز بارها بر این امر تأکید کردند که در رویه داعش در سوریه و عراق، مصادیق نسل‌کشی اتفاق افتاده است (United Nations Security Council, 2020, (S/RES/2544; Security Council of United Nations, 2021).

۴-۱-۵. استفاده از زنان و کودکان در عملیات نظامی

علی‌رغم ممنوعیت به کارگیری اجباری زنان و کودکان در عملیات نظامی (P.I, Art. 77/ IV, Art.) یکی از فجایع داعش علیه زنان و کودکان، به کارگیری زنان در مخاصمات مسلحانه و سربازگیری اجباری کودکان بود.^۲ داعش برای جمع‌آوری جهادگران آینده، همواره کودکان را می‌ربود و آن‌ها را برای سخنرانی‌های عقیدتی به اردوگاه‌های آموزشی و حتی خطوط مقدم جبهه اعزام

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک: Roostayie & Arashpur, 2016:45-73 و Najandimanesh, 2020: 250-261

2. The Convention on the Rights of the Child (2 September 1990), Art. 38.

می‌کرد. این رویه علاوه بر آموزش نسل جدیدی از جهادی‌ها، به‌عنوان یک روش تبلیغاتی^۱ و راهی برای پیشگیری از اقدامات متقابل محلی استفاده می‌شد (Besenyo, 2017: 19-20). متأسفانه گزارش‌های سازمان ملل از قتل کودک‌سربازانی که از جنگ در جبهه‌های مختلف از جمله الانبار فرار کرده‌اند، روایت می‌کند. اطلاعات دریافت‌شده و تأییدشده سازمان ملل حاکی از آن است که ۸۰۰ تا ۹۰۰ کودک فقط در موصل توسط داعش برای آموزش مذهبی و آموزش نظامی ربوده شدند. داعش که با ادعای حمایت از دین و قرآن، برده‌داری را در مناطق فتح‌شده مدون کرده بود، از این شیوه به‌عنوان ابزار سربازگیری نیز استفاده می‌کرد (The New York Times, 2020). کودکانی که توسط داعش به خدمت گرفته شدند، با هدف آموزش برای تبدیل شدن به مبارزان متعصب داعشی به اردوگاه‌های آموزشی ارسال می‌شدند (Nicolaus & Yuce, 2017: 199) و در ایست بازرسی و در برخی موارد به‌عنوان بمب‌گذار انتحاری مورد استفاده قرار می‌گرفتند (Worboys, 2015: 327).

این در حالی است که براساس بند ۷(ه) ماده ۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری، سربازگیری یا سربازی کودکان زیر پانزده سال در نیروهای مسلح ملی یا استفاده از آن‌ها برای مشارکت فعال در جنگ‌ها جزو جنایات جنگی است. شورای امنیت سازمان ملل در قطعنامه ۲۱۷۰ با ابراز نگرانی شدید از وضعیت مناطقی از عراق و سوریه که تحت کنترل داعش بود، سربازگیری کودکان توسط داعش را تصدیق می‌کند (Security Council, 2014: para. 2). شورای حقوق بشر نیز در گزارش سالانه خود تصریح کرد که براساس اطلاعات ارائه شده توسط قربانیان و شاهدان، داعش از کودکان ۸ تا ۱۸ سال برای شرکت در درگیری‌های مسلحانه استفاده می‌کرد و آن‌ها را برای سربازی به خدمت می‌گرفت. شورای حقوق بشر به صراحت این رویه را خلاف قواعد بین‌المللی حقوق بشر، حقوق کیفری بین‌المللی، حقوق بشردوستانه و حقوق عرفی بین‌المللی اعلام کرده است (Human Rights Council, 2015: para. 44). منابع متعددی تأیید کردند که واحد جذب نیروی داعش از دبیرستان‌هایی در شرق موصل (نینوا) بازدید کرده و به دانش‌آموزان اعلام کردند که باید با این گروه بیعت کنند و به جهاد بپیوندند. داعش در مدارس و دانشگاه‌ها اعلام کرد که همه دانش‌آموزان پسر پس از اتمام امتحانات خود باید به داعش ملحق شوند. گزارش‌ها همچنین حاکی از این است که داعش به‌طور اجباری تعداد زیادی از کودکان را در استان الانبار به خدمت گرفت (UN Security Council, 2014: para. 49) و اردوگاه‌های آموزش نظامی را برای کودکان در تلغفر ورقه سوریه ایجاد کرد. این سربازگیری در حالی صورت می‌گرفت که به کودکان امکان انصراف داده نشد و از

خانواده‌های آن‌ها نیز نظرخواهی نشد. درعین حال، سربازگیری کودکان توسط داعش با فجایع و شکنجه‌های روحی فراوانی برای کودکان همراه بود. به گزارش دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر، سازمان ملل داعش از چند کودک سرباز استخدام شده برای اعدام ۱۵ نفر از جنگجویان خود که در دشت‌های نینوا در جنگ‌ها شکست خورده یا از جنگ عقب‌نشینی کرده بودند، استفاده کرد (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2016: 18). شاهد مثال ناگوار دیگر، مواردی است که از مصاحبه گزارشگران شورای حقوق بشر با کودکانی که از دست داعش فرار کرده بودند، به دست آمده است. در آگوست ۲۰۱۴، پس از ربوده شدن هزاران ایزدی توسط جنگجویان داعش، کودکان ۸ تا ۱۵ ساله از مادران خود جدا و به مکان‌های مختلف در عراق و سوریه منتقل شدند که از جمله این مکان‌ها مدرسه‌ای در تلعفر و مدرسه‌ای در حومه رقه بود. پس از تغییر اجباری دین، آموزش‌های مذهبی و نظامی کودکان آغاز می‌شد. این آموزش‌ها از ۱۳ روز تا سه هفته به طول می‌انجامید و شامل نحوه بارگیری و تخلیه اسلحه، شلیک با گلوله‌های واقعی و پرتاب راکت‌های کوچک و متوسط بود. پس‌ریجه‌ها گزارش دادند که چندین بار مجبور به تماشای فیلم‌های سربریدن قربانیان شده‌اند و هنگامی که امتناع می‌کردند، به شدت مورد ضرب و شتم قرار می‌گرفتند. به کودکی گفته شد: «این شروع کار تو برای جهاد است، باید قوی باشی؛ زیرا وقتی به جهاد برای دولت اسلامی (داعش) بروی، این کار را خواهی کرد. تو الان یک پسر داعشی هستی» (Human Rights Council, 2015: para. 45).

حوادث متعددی توسط منابع معتبر گزارش شده است. در واقع یکی از اهداف سربازگیری کودکان، آموزش نظامی و مذهبی کودکان برای تلقین آن‌ها و ایجاد نسل جدیدی از جنگجویان داعشی است. فیلمی از داعش منتشر شده است که یکی از این اردوگاه‌ها را در نزدیکی موصل به تصویر می‌کشد که کودکان در حال تمرین و تلاوت قرآن کریم نشان داده می‌شوند؛ درحالی که مربی توضیح می‌دهد که آن‌ها برای مبارزه با نفرت شدید از شیعه آموزش دیده‌اند. مشخص نیست چه تعداد از کودکان چنین آموزش‌هایی را دیده‌اند و چه تعداد از آن‌ها به‌طور فعال درگیر جنگ هستند (Human Rights Council, 2015: para. 46).

درعین حال داعش به‌طور فزاینده‌ای از زنان نیز در عملیات نظامی استفاده کرد. زنان در سال‌های اخیر در سازمان‌های تروریستی نقش بسزایی یافته‌اند. آن‌ها دیگر فقط وظیفه ندارند نقش‌های سنتی را ایفا کنند، بلکه از آن‌ها خواسته شده است که نقش‌هایی ایفا کنند که قبلاً مخصوص هم‌تایان مردشان بود، مثل کارگردانی و انجام حملات انتحاری. تغییر نقش زنان در داعش ممکن است به دلیل کاهش تعداد جنگجویان خارجی مرد همچنین تعداد زیاد مردان کشته شده آن‌ها در نبرد باشد

که سبب شد داعش به دعوت زنان به جهاد بپردازد (Gan et al., 2019: 2, 7, 12). برآوردها نشان می‌دهد حدود ۱۳ درصد اعضای داعش را زنان تشکیل می‌دهند. متأسفانه تعداد این جنگجویان زن نزدیک به پنج هزار نفر تخمین زده می‌شود (Cook & Vale, 2018: 22-23). مشارکت زنان داعشی در امور نظامی واقعیتهای تلخ و تأسف بار است؛ زیرا در شرایطی که بسیاری از زنان از خشونت‌های دهشتناک داعش رنج برده و متأثر شده‌اند، زنان کثیری داوطلبانه به داعش پیوستند تا با گروهی که مسئول جنایات گسترده‌ای علیه زنان و کودکان است، همراهی کنند.

۴-۲. نقش سردار سلیمانی در زوال حکومت داعش و مقابله با جنایات آن‌ها

حمایت‌های شدید منطقه‌ای و بین‌المللی از گروه‌های معارض مسلح و ضعف حکومت‌های مرکزی، پشتیبانی‌های مالی برخی کشورهای غربی و عربی^۱ موازنه سیاسی و نظامی را به نفع داعش تغییر داد؛ به طوری که در ژوئن ۲۰۱۴، این سازمان خود را خلافت جهانی اعلام کرد و مدعی اقتدار دینی، سیاسی و نظامی بر همه مسلمانان جهان شد (Bolanos, 2016: 99). داعش تهدیدی برجسته و متفاوت با دیگر گروه‌های سنی تندرو برای ایران بود؛ زیرا پیشرفت قابل توجهی در مدت کوتاهی داشت و توانست ده‌ها هزار جنگجو از سراسر جهان را به خدمت گیرد و کنترل مناطق جغرافیایی وسیعی را در دست گیرد. اهداف داعش فراتر از اهداف جدایی‌طلبانه سایر گروه‌های تروریستی بود. این گروه به دنبال نابودی شیعیان و ایجاد یک دولت اسلامی مطابق با قرائت بنیادگرایانه از شریعت بود (Esfandiary & Tabatabai, 2015: 2). علی‌رغم شروع جنایات فجیع داعش در منطقه خاورمیانه، بسیاری از دولت‌ها داعش را به عنوان یک جریان قومی معرفی می‌کردند که برای اجرای عدالت دست به انقلاب زده است.^۲ این در حالی است که بلافاصله پس از دعوت رسمی دولت‌های سوریه و عراق^۳، سردار سلیمانی که بارها در سخنرانی‌هایش دغدغه برقراری امنیت برای ملت مظلوم منطقه به ویژه زنان و کودکان را به عنوان یکی از اهداف اصلی محور مقاومت مطرح کرده بود، برای مقابله با دشمنان برنامه‌ریزی دقیقی را طراحی کرد. هدف‌گذاری ایشان نخست اخراج اشغالگران و دوم حفظ سیادت دولت‌های منطقه بود (Zareei, 2021: 56-64). اما به مرور حفظ امنیت مرزهای ایران نیز از اهداف اصلی ورود جمهوری اسلامی ایران به فرماندهی شهید سلیمانی به محاصره با داعش شد؛ چرا که در مدت کوتاهی پس از ظهور، داعش توانست در مناطق وسیعی از سوریه و

۱. ایالات متحده، برخی دولت‌های اروپایی، عربستان سعودی، ترکیه و قطر (Ahmadinejad, 2015: 873-906).

۲. آمریکایی‌ها تا یک سال پس از سيطرة داعش بر بخش‌های وسیعی از عراق، داعش را یک گروه اهل سنت که با اهداف شرافتمندانه و عدالت‌خواهانه می‌جنگند، معرفی می‌کردند (Zareei, 2021: 60-64).

۳. در خصوص مشروعیت اقدامات ایران در سوریه و عراق ر.ک: Ahmadinejad, 2015: 879-880.

عراق و حتی لبنان پیشروی کند. این گروه سلفی اهدافی فراتر از برنامه‌های جدایی‌طلبانه داشت. این گروه به دنبال نابودی شیعیان و ایجاد یک دولت اسلامی مطابق با قرائت بنیادگرایانه از شریعت بود. زمانی که پیشرفت داعش به گونه‌ای شد که احتمال سرریز شدن تروریست‌های داعشی به مرزهای ایران بالا رفت و حتی تحرکاتی در مرزها داخل ایران از نیروهای داعشی مشاهده شد، جمهوری اسلامی ایران سطح مشارکت خود را علیه داعش افزایش داد و به صورت جدی‌تر و همه‌جانبه وارد درگیری شد (Esfandiary & Tabatabai, 2015: 1-3).

طی سال‌های حضور داعش در عراق و سوریه، سردار سلیمانی در عرصه میدانی برای مقابله جدی با جنایات داعش به شبکه‌سازی نیروهای مردمی محلی و نیروهای مقاومت خارجی اقدام کرد و با فرماندهی و مدیریت مستقیم و غیرمستقیم این نیروها تأثیر شگرفی در حذف حاکمیت داعش و تأمین امنیت برای شهروندان خصوصاً زنان و کودکان داشت. او به عنوان فرماندهی نظامی با آشنایی کامل با حقوق بشردوستانه بین‌المللی، توجهی ویژه به وضعیت زنان و کودکان ساکن مناطق درگیر مخاصمات مسلحانه داشت. بنا بر اذعان وی، مصونیت زنان از هر نوع تعرضی و نجات و برقراری امنیت برای آن‌ها از اهداف جهادی او و هم‌زمانش محسوب می‌شد.^۱ فرمانده مقاومت در تمام مراحل آزادسازی مناطق اشغالی داعش، اقدامات خاص امدادسانی برای زنان و کودکان تأکید ویژه داشت.

در پرتو راهبرد شبکه‌سازی مردمی توسط سردار سلیمانی، در عراق نیروهای حشدالشعبی^۲ در ارتباطی نزدیک با سردار سلیمانی و تحت هدایت ابومهدی المهندس^۳ نقش مهم و بی‌نظیری در آزادسازی مناطق تحت اشغال داعش و نجات زنان و کودکان بی‌شماری ایفا کردند. در سال ۲۰۱۴، ارتش عراق با حمایت نیروهای حشدالشعبی مناطق گسترده‌ای در شمال عراق از جمله موصل را از دست تروریست‌های داعشی آزاد کردند. در این مبارزات، نقش فتوای آیت‌الله العظمی علی سیستانی، برای فراخوان مردم به جهاد بسیار مهم بود (Nada & Rowan, 2018). در سوریه نیز نیروهای دفاع ملی (NDF) و نیروهای دفاع محلی (LDF) دو گروه شبه‌نظامی بزرگ مورد حمایت جمهوری

۱. نامه سردار سلیمانی به دخترش فاطمه

2. Popular Mobilization Forces (PMF)

۳. فالج الفیاض، مشاور امنیت ملی عراق، رئیس وقت حشدالشعبی (PMF) بود و ابومهدی المهندس، معاون فرمانده، تجربه هدایت شبه‌نظامیان متعدد را با مشورت سردار داشت و خود را سرباز سردار سلیمانی می‌دانست. بیش از ۶۰ گروه مسلح زیر چتر حشدالشعبی با هم متحد شدند. یکی از این گروه‌ها سازمان بدر است که در سال ۱۹۸۲ توسط تبعیدیان عراقی برای مبارزه با صدام و پشتیبانی سپاه تشکیل شد. سازمان بدر یکی از بزرگ‌ترین بال‌های حشدالشعبی است که همواره از مشورت‌های سردار سلیمانی در مبارزه با داعش و جنایات آن‌ها بهره برده است (Nada & Rowan, 2018).

اسلامی ایران بودند. نیروهای دفاع ملی که به بسیج سوریه معروف است، اولین بار در سال ۲۰۱۲ در شهر حمص و زیر نظر شهید سلیمانی تأسیس شد. شبه‌نظامیان تازه تشکیل شده شروع به جذب جنگجویان از میان فرقه‌های مختلف سوریه و نه‌تنها شیعیان، بلکه اهل سنت و دروزی‌ها کردند و به‌سرعت، دامنهٔ جغرافیایی خود را گسترش دادند. نیروهای دفاع محلی نیز از سال ۲۰۱۳، با کمک شهید سلیمانی و با جذب نیرو از استان‌های حلب، دیرالزور و رقه تشکیل شدند (Azizi, 2022: 9-10). در راستای برنامهٔ شبکه‌سازی شهید سلیمانی، گروه‌های متعدد بومی و غیربومی در خصوص انهدام داعش و تأمین امنیت برای شهروندان خصوصاً زنان و کودکان سوری و عراقی با سردار سلیمانی همکاری کردند؛ برای نمونه، ایشان شخصاً فرماندهی لشکر ۴ مکانیزهٔ ارتش عربی سوریه، حزب‌الله لبنان، حرکت النجبا عراقی، کتائب حزب‌الله، لوا ابوالفضل العباس و تیپ فاطمیون و زینبیون را برعهده داشت (Shafiee Seifabadi, 2019: 100). در این چارچوب لازم است اذعان کنیم که سردار سلیمانی با ائتلاف قوی بین همهٔ نیروها و ظرفیت‌های موجود و سامان‌دهی محور مقاومت، ضمن تأکید بر احترام و رعایت حقوق بشردوستانه در عملیات‌های جنگی به‌ویژه اصل ممنوعیت حمله به اهداف غیرنظامی و غیرنظامیان و ممنوعیت حملات کورکورانه، از ادامهٔ جنایات دهشتناک داعش علیه زنان و کودکان ممانعت به‌عمل آورد و موجب تحقق صلح و امنیت در منطقه شد.

نقش سردار سلیمانی در جنگ زمینی حلب و در فعال‌سازی دیپلماسی سیاسی بین ایران و روسیه در راستای آزادسازی حلب خصوصاً شکستن محاصرهٔ سه‌ساله شهرهای شیعه‌نشین نبل و الزهراء بسیار حائز اهمیت بود؛^۱ به‌طوری‌که بسیاری از کارشناسان، مداخلهٔ تمام‌عیار ایران و روسیه را دلیل اصلی آزادسازی حلب می‌دانند. این در حالی است که از دست‌دادن حلب برای نیروهای داعشی یک شکست تمام‌عیار بود (Heller, 2017: 2-8). با عنایت به اینکه یکی از موارد مهم در خصوص حمایت از زنان و کودکان، الزام طرف‌های درگیر در مخاصمه در خصوص تخلیهٔ بیماران و پیران و کودکان و زنان تازه‌ها از نواحی محاصره‌شده است (Convention IV, Art 4)، در جریان جنگ سوریه در استان حلب، شهید سلیمانی به فرماندهان تحت نظارت خود دستور داد که ابتدا مسیر امن برای انتقال زنان و کودکان ایجاد و سپس ساکنان شرق حلب را خارج کنند. با رعایت این تدبیر

۱. در جنگ سوریه سال‌ها شهرهای مهمی مانند نبل و الزهراء و خان طومان به محاصرهٔ دشمن درآمدند و گروه‌های تروریستی داعش و گروه‌هایی مانند جبههٔ النصره مانع دسترسی آن‌ها به غذا و آب آشامیدنی شدند. در این وضعیت، نیروهای نظامی با تبعیت از دستور فرمانده سلیمانی از طریق بالگرد و هواپیماهای جنگی از طریق هوا به زنان و کودکان گرسنه غذا می‌رساندند (پروتکل اول، مادهٔ ۵۴؛ پروتکل دوم، مادهٔ ۱۴ و ۱۶).

نظامی، تعداد بی‌شماری از زنان و کودکان به منطقه امن شیخ نجار منتقل و در اردوگاهی امن اسکان داده شدند.^۱

شهر باستانی تدمر (پالمیرا) نیز از نقاط اصلی وقوع جنایات در سوریه بود که با طراحی شهید سلیمانی و کمک نیروهای تحت فرماندهی سردار سلیمانی طی یک برنامه‌ریزی دقیق با رعایت اصول حقوق بشردوستانه آزاد شد و زنان زیادی از جنایات داعش رهایی پیدا کردند. علاوه بر این او در اتاق عملیات مشترک که به رهبری ایران و همراهی حزب‌الله و ارتش سوریه ایجاد کرده بود، فرماندهی عملیات آزادسازی استان دیرالزور را که بیش از سه سال در کنترل داعش بود، برعهده داشت (Grajewski, 2021: 4).

همچنین به گفته مگوایر، افسر سابق سیا، کل عملیات بازپس‌گیری القصیر سوریه توسط سلیمانی سازمان‌دهی شد و این پیروزی بزرگی برای او بود (Filkins, 2013). حضور پررنگ و نقش سردار سلیمانی و همراه همیشگی‌اش ابومهدی المهندس در بیرون‌راندن داعش از مناطق تحت سلطه‌اش در عراق انکارناپذیر است. مواردی مانند عملیات آزادسازی دجیل، بلد سامرا، نبرد فلوجه، الأنبار، القائم، رمادی و موصل، مناطق اطراف بغداد، بیرون‌راندن داعش از جلالولا و سعیدیه در استان دیالی عراق از جمله این موارد است و حتی در مناطق کردنشین وارد شدند و فشار حاکم بر نیروهای ارتش را کاهش دادند. همچنین گروه‌های تحت حمایت شهید سلیمانی در سوریه، عملیات‌های متعدد و موفقیت‌آمیزی در استان‌های حلب در شمال، حماه و حمص در مرکز، لاذقیه و طرطوس در غرب، و دمشق و سویداء در جنوب انجام دادند (Shafiee Seifabadi, 2019: 101, 104).

متأسفانه آمریکایی‌ها تا یک سال پس از سيطرة داعش بر بخش‌های وسیعی از عراق، داعش را یک گروه اهل سنت که با اهداف شرافتمندانه و عدالت‌خواهانه می‌جنگند، معرفی می‌کردند. گمان آمریکایی‌ها این بود که داعش بر ارتش و دولت عراق غلبه می‌کند، اما یک سال پس از آنکه جبهه مقاومت به راهبری سردار سلیمانی با عملیات‌های پی‌درپی در آمرلی، البلد، جرف الصخر و... ثابت کرد که توان غلبه بر داعش را دارد و در عمل هم استان‌های دیالی و صلاح‌الدین آزاد شده بودند، آمریکا ائتلاف ظاهری ضد تروریستی تشکیل داد تا وانمود کند که در خط اول مقابله با داعش بوده است (Zareei, 2021: 64). این در حالی است که بنا بر اعتراف دولتمردان آمریکایی، داعش ساخته و پرداخته سیاستمداران آمریکایی بود (The Guardian, 2016)؛ بنابراین با عنایت به این واقعیت که نابودی داعش با منافع آمریکا و هم‌پیمانانش در تعارض جدی بود، در عمل نیروهای آمریکایی

۱. مستند آزادسازی حلب، شبکه مستند صداوسیما

۲. هیلاری کلینتون در کتاب *انتخاب‌های سخت* (Hard Choices) به این واقعیت اعتراف کرده است.

اقدام مؤثری در مقابله با داعش انجام ندادند و اقداماتشان متوجه محور مقاومت بود. در سوی دیگر، آمریکا و هم‌پیمانانش با تکیه بر بازیگران نیابتی و حمایت تسلیحاتی و پشتیبانی از آن‌ها، آتش جنگ‌افروزی در منطقه عراق و سوریه را روشن نگه داشتند (Abbasi, 2020: 88) و در نتیجه جنایات متعددی علیه زنان و کودکان منطقه به‌وقوع پیوست.

همان‌طور که سابقاً ذکر شد، داعش مسیحیان و ایزدی‌ها را در کنار شیعیان، تحت عنوان کفار معرفی می‌کرد. به این ترتیب یکی از فجیع‌ترین جنایات داعش علیه زنان مسیحی و ایزدی انجام شد. رایان الکلدانی دبیر کل بزرگ‌ترین فراکسیون مسیحیان در پارلمان عراق، که در اوج درگیری مسیحیان عراق با داعش از آمریکا درخواست کمک تسلیحاتی کرد، می‌گوید که نیروهای آمریکایی کمکی به وی نکردند و هرگونه مساعدتی در این زمینه را موکول به اجازه کنگره آمریکا کردند؛ درحالی‌که شهید سلیمانی کمتر از ۱۵ ساعت به مسیحیان عراق کمک تسلیحاتی کردند و به اعتراف ایشان، در تمام مدت نبرد با داعش شهید سلیمانی مساعدت‌های زیادی به مردم عراق و همچنین مسیحیان عراقی کردند (ACN International, 2020: 49).

در این بین، تلاش محور مقاومت به فرماندهی سردار سلیمانی در آزادسازی مناطق و رهایی زنان و کودکان از سیطره داعش به‌قدری مؤثر بود که گاردین اذعان کرد سلیمانی و شبه‌نظامیانی که او فرماندهی می‌کند، نقشی اساسی در توقف داعش داشته‌اند (The Guardian, 2014). ژنرال آمریکایی، استنلی مک کریستال، سردار سلیمانی را قدرتمندترین بازیگر خاورمیانه نامید (Black, 2020: The Guardian). محبوبیت و فرمانبری نیروهای نظامی و مردم از سردار سلیمانی تا حدی بود که او را بانفوذترین شخصیت در خاورمیانه نامیدند (The Guardian, 2020) و جان مگوایر افسر سابق سیا، وی را قدرتمندترین مقام در خاورمیانه دانست (Filkins, 2013: The New Yorker). به گفته مشاور ارشد وزارت خارجه آمریکا، او یک گرداننده فوق‌العاده مؤثر بود که به‌جای اینکه به نیروهایش بگوید «برو» می‌گفت «بیا». بدین معنی که همواره در صحنه نبرد پیش‌قدم بود (Tabatabai, 2020: 28).

نقش کلیدی شهید سلیمانی در تحولات منطقه و سوریه و عراق برای از بین بردن داعش قابل‌انکار نیست و شاید بیش از همه آمریکایی‌ها متوجه نقش منطقه‌ای ایران شده‌اند. ماهنامه «مرکز مبارزه با تروریسم» وابسته به آکادمی نظامی ایالات متحده موسوم به «وست پوینت»، بر این نکته تأکید کرد و با اختصاص دادن مقاله ویژه خود به موضوع راهبرد منحصربه‌فرد منطقه‌ای حاج قاسم سلیمانی، با انتشار تصویر سردار بر جلد شماره ۱۱ خود، او را قدرتمندترین مقام ایرانی و معمار اصلی

موفقیت‌های راهبردی ایران معرفی کرد (Soufan, 2018: 1-10). علی صوفان^۱ در مقاله دیگری در نیویورک تایمز تصریح کرد که معمار شناخته شده این راهبرد منحصر به فرد، سرلشکر قاسم سلیمانی رئیس باسابقه نیروی قدس ایران است. بدون شک، سلیمانی مقتدرترین ژنرال امروز در خاورمیانه است. او اگرچه یکی از محبوب‌ترین افراد نزد مردم ایران است، در جبهه‌های نبرد در سراسر خاورمیانه از او وحشت داشتند (Soufan, 2020). همچنین مجله وایرو، نیروی قدس و فرمانده آن را «خطرناک‌ترین برای منافع و برنامه‌های آمریکا» نامیده^۲ (<http://www.wired.com>) و نیویورکر این نیرو را «تأثیرگذارترین» خوانده است (<http://www.npr.org>). علاوه بر این، هفته نامه نیوزویک ضمن چاپ تصویری از سردار سلیمانی روی جلد و با اشاره به موفقیت‌های سردار در مبارزه با تروریسم نوشت: «اول با آمریکا می‌جنگید، الان داعش را در هم می‌کوبد، او فردی باهوش و عاشق جنگ است و خود او هم می‌داند که زبده این کار است» (<http://radiofarda.com>).

هم‌زمان با پیشرفت‌های جبهه مقاومت و آزادسازی مناطق اشغالی از اشغال داعش، زمانی که سردار سلیمانی از آینده بسته شدن پرونده حکومت داعش خبر دادند، به خوبی می‌دانستند که حامیان قدرتمند بین‌المللی و منطقه‌ای داعش اگر نتوانند مانع شکست داعش شوند، همه طرفیت خود را به کار می‌گیرند تا ضربات جبران‌ناپذیری را بر پیکر مقاومت وارد کنند. بر همین اساس ترور فرمانده سلیمانی را در دستور کار قرار دادند. طراحی ترور سردار شهید سلیمانی به عنوان فرمانده اصلی محور مقاومت در مبارزه با داعش، حکایت از کذب بودن تمام ادعاهای مقامات آمریکایی در مبارزه با داعش داشت. روزنامه گاردین شهادت سردار سلیمانی را به بزرگ‌ترین قمار ریاست جمهوری ترامپ تعبیر می‌کند (Beaumont, 2020). نکته حائز اهمیت اینکه شناخت عمیق آمریکا و هم‌پیمانانش از قدرت سردار سلیمانی موجب شد تا به نفع تروریست‌های داعشی با نقض فاحش قوانین و مقررات بین‌المللی، سردار سلیمانی را در سفر رسمی که به دعوت دولت عراق آغاز شده بود -درحالی که حامل پیام سیاسی از جانب ایران برای عراق بود- ترور کنند.^۳

۱. افسر سابق FBI

۲. آربن طباطبایی، مشاور ارشد وزارت امور خارجه آمریکا، نیز در مقاله خود تصریح کرد که از دیرباز یکی از مؤثرترین دشمنان ایالات متحده بوده است.

۳. برای جلوگیری از اطاله کلام، به منظور تبیین مسئولیت بین‌المللی آمریکا برای ترور شهید سلیمانی و راهکارهای جمهوری اسلامی ایران در واکنش به این اقدام و موارد نقض قواعد و تعهدات بین‌المللی صورت گرفته در ارتکاب این جنایت، ر.ک:

Dehnavi, Ansari Taghizadeh, & Rahimi, 2020:140-155; Rashad & Mashhad, 2020:63-90

بنا بر اذعان سم هلر، تحلیلگر ارشد گروه بین المللی بحران، برای شبه نظامیان دولت اسلامی داعش، حملهٔ هواپیمای بدون سرنشین^۱ آمریکایی که موجب کشته شدن فرمانده ایرانی قاسم سلیمانی شد، یک پیروزی بزرگ بود (Kirkpatrick, 2020). در این خصوص انگیس کالامارگزارشگر ویژهٔ سازمان ملل متحد، حملهٔ پهپادی آمریکا را که به شهادت سردار قاسم سلیمانی و ۹ تن دیگر منجر شد، به منزلهٔ نقض قوانین بین المللی و حقوق بشردوستانه دانست. همچنین او این جنایت را نقض بند ۴ مادهٔ ۲ منشور ملل متحد (اصل منع توسل به زور) نسبت به ایران و همچنین نسبت به عراق برای نقض تمامیت ارضی عراق بدون رضایت این دولت دانست (Human Rights Council, 2020: para. 27, 60, 61(a)). به عقیدهٔ وی، ترور هدفمند^۲ و پیش‌دستانهٔ یک مقام عالی‌رتبهٔ نظامی به وسیلهٔ هواپیماهای بدون سرنشین^۳ می‌تواند عواقب خطرناکی برای صلح بین المللی به همراه داشته باشد. از جمله اینکه با این توجیهاات، هر مقام نظامی در هر جای جهان و در هر شرایطی خارج از شرایط جنگی شناخته شده می‌تواند موضوع ترور باشد (Human Rights Council, 2020: para. 61(b), (c), (c), 62, 63).

درواقع شهید سلیمانی شخصیتی همه‌جانبه بود؛ مدیری شجاع، مدبر، متفکر و استراتژیستی بی نظیر و فرماندهی خستگی ناپذیر و کاریزماتیک و سیاستمداری که محبوبیتی منحصر به فرد داشت. در عین سرسختی، منعطف و مهربان بود. به طور کلی شهید سلیمانی ویژگی‌هایی داشت که او را برای دوست و دشمن قابل تحسین می‌کرد. در این خصوص، نیس اتلر، تحلیلگر سیاسی آمریکایی^۴، اذعان کرد سردار قاسم سلیمانی مورد احترام مردم صلح دوست در سراسر جهان است و برای همیشه نماد مقاومت در برابر ذلت امپریالیسم آمریکا خواهد بود و یاد او در قلب و ذهن مردم ایران و دوستان و حامیانش در سراسر جهان زنده خواهد ماند (Tasnimnews, 2020: 63). باراک اوباما، رئیس‌جمهور سابق آمریکا، در ملاقات با حیدر العبادی، نخست‌وزیر سابق عراق در سال ۲۰۱۴، دربارهٔ سردار

۱. برای مطالعه بیشتر ر.ک: Majd et al., 2021: 1203-1221

۲. قتل‌های هدفمند عبارت است از استفادهٔ عمدی و از پیش برنامه‌ریزی شده از نیروی کشنده توسط دولت‌ها یا بازیگران مسلح غیردولتی، در زمان صلح و همچنین در زمان درگیری‌های مسلحانهٔ بین‌المللی و غیربین‌المللی، از طریق هواپیماهای بدون سرنشین، شلیک تک‌تیرانداز، تیراندازی از فاصلهٔ نزدیک، موشک، خودروهایی بمب‌گذاری شده، سم و... (UN General Assembly, 2010: A/HRC/14/24/Add.6: para. 7-10).

۳. در سال ۲۰۱۳، کریستف هینز، گزارشگر ویژهٔ سازمان ملل، در خصوص استفادهٔ گسترده از پهپادهای مسلح هشدار داد و اذعان کرد که اگر این سلاح به چالش کشیده نشود، می‌تواند آسیب ساختاری به سنگ بنای امنیت بین‌المللی وارد کند و سوابقی ایجاد کند که حفاظت از حیات را در سراسر جهان در بلندمدت تضعیف کند (UN General Assembly, 2013: para.14-16).

۴. Nice Etlar, American political analyst

سلیمانی اذعان می‌کند که او دشمن من است، اما من برای او احترام خاصی قائل هستم (Tasnimnews, 2020: 62). تعداد زیادی از شخصیت‌های سیاسی و خبرگزاری‌ها از جمله نیویورکر، شهید سلیمانی را به «دشمنی که هم مورد تنفر و هم مورد تحسین است» تعبیر کرده‌اند (Filkins, 2013). موفق الربیعی، وزیر امنیت ملی سابق عراق، در ژوئیه ۲۰۱۰ به روزنامه‌الشرق الاوسط اظهار کرد: او بدون تردید قدرتمندترین مرد عراق است و بدون او هیچ کاری انجام نمی‌شود (The Guardian, 2011).

باید توجه کرد که گروه‌هایی از نوع داعش یک‌روزه پدید نیامده‌اند و محصول سال‌ها تلاش و حمایت کشورهای مختلف هستند؛ بنابراین با ازدست‌دادن زمین از میان نمی‌روند و به گونه‌های دیگر و تا مدتی به اقدامات تروریستی ادامه می‌دهند. به این ترتیب با شکست داعش در بخش نظامی، تشدید اقدامات امنیتی این گروه‌ها همچنان ادامه دارد. اماکن مقدس قاعداً مهم‌ترین هدف‌های حملات این گروه‌ها هستند. اقدامی که گروه تروریستی داعش در استان ناصریه و مساجد افغانستان انجام داد و انسان‌های بی‌شماری به شهادت رسیدند، نشانگر اتخاذ چنین هدفی از سوی گروه‌های تروریستی پس از شکست نظامی بود (Zareei, 2021: 58-60). واقعیت این است که عملکرد سردار سلیمانی و هم‌زمانش در مواجهه با داعش و سایر گروه‌های تروریستی توانست تا حد زیادی جنایات ارتكابی آنان را مهار کند. داعش قصد داشت از طریق اقدامات جنایتکارانه خود، دولت جدیدی در عراق و سوریه تأسیس کند و در این راستا آمریکا، انگلیس، فرانسه، عربستان، قطر و ترکیه به انحای مختلف با این گروه تروریستی همکاری کردند. بی‌تردید اگر تروریست‌های داعشی با دفاع محور مقاومت و سردار سلیمانی و هم‌زمانش مواجه نمی‌شدند و اهدافشان در سوریه و عراق به نتیجه می‌رسید، جنایات بیشتر و هولناک‌تری علیه زنان و کودکان منطقه به‌وقوع می‌پیوست و دامنه جنایات و خشونت‌های داعش، همه کشورهای اسلامی و بلکه همه جهان را دربرمی‌گرفت. در این خصوص یک دیپلمات ایرانی در ملاقات با خانم موگرینی^۱ اظهار داشت که اگر جمهوری اسلامی ایران و رشادت مدافعان حرم و شجاعت مردم منطقه نبود، ایستگاه‌های متروی شما در پاریس، بروکسل، لندن و... امن نبودند. کنسرت‌های شما به دست داعش منفجر و به آتش کشیده می‌شد. جمهوری اسلامی ایران و هم‌پیمانانش بهای مبارزه با داعش را پرداختند، اما امنیت ناشی از آن در اروپا برقرار شد و امنیت آن به همه مردم جهان اعطا شد. در این مکالمه، خانم موگرینی هم این واقعیت را تصدیق و به این موضوع مهم اعتراف کرد (Tasnimnews, 2020: 38). با عنایت به مطالب

۱. نماینده عالی اتحادیه اروپا در سیاست خارجی و امور امنیتی

مطرح شده، به جرئت می‌توان گفت که تلاش‌های سردار سلیمانی و هم‌زمانش علاوه بر اینکه زنان و کودکان زیادی را از ادامه جنایات فجیع داعش نجات داد، موجب پیشگیری از وقوع جنایات متعدد بیشتری علیه سایر زنان و کودکان منطقه خاورمیانه و حتی سایر مناطق جهان شد.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که ملاحظه شد، گروه تروریستی داعش با سازمان دهی وسیع و گسترده در پی شکل‌دادن حکومتی با اعتقادات افراطی و هابیت بود. تشکیلات داعش که مولود دولتمردان آمریکایی بود (The Guardian, 2016) از سوی آمریکا و عربستان سعودی مورد حمایت و پشتیبانی جدی لجستیکی و عقیدتی قرار داشت و درصدد شکل‌دهی دولت جدیدی تحت عنوان خلافت اسلامی سوریه و عراق بود. این گروه به‌ظاهر خشک مقدس و درواقع وحشی، به جنایات متعدد و متنوعی علیه زنان و کودکان دست زدند.

علاوه بر خشونت‌های فراوانی که داعش بر آحاد غیرنظامیان مناطق تحت تسلط خود روا داشت -از قبیل کشتارهای وحشیانه و دسته‌جمعی، غارت، ناپدیدسازی اجباری، شکنجه روحی و جسمی، تحریم غذایی و دارویی- جنایات شنیع و کم‌نظیری علیه زنان و کودکان اعمال کرد که اهم آن‌ها عبارت‌اند از: به‌بردگی گرفتن و قاچاق زنان و کودکان، تجاوز و خشونت جنسی، پاک‌سازی قومی و مذهبی و سرپازگیری اجباری کودکان. با عنایت به موارد مطرح شده، جنایات داعش علیه زنان و کودکان، بخشی از راهبرد این گروه تروریستی، به‌عنوان سلاح و تاکتیکی جنگی برای ایجاد رعب و وحشت، تحقیر و درهم‌کوبیدن مقاومت مردم بوده است؛ به طوری که داعش برای انتشار این فجایع رسانه‌های متعددی را مدیریت می‌کرد. رهبران داعش نه‌تنها برای اهداف نظامی جنایات علیه زنان و کودکان را در دستور کار خود قرار دادند، بلکه از قاچاق زنان و کودکان به‌عنوان یکی از منابع مالی استفاده می‌کردند. در این راستا این گروه سلفی، برده‌داری را به شکلی کاملاً بدوی و وحشیانه، سازمان‌دهی شده و سیستماتیک که عمدتاً از مفهوم قاچاق انسان فراتر رفته و نوعی بی‌نظیر از برده‌داری سنتی بود، روی زنان و حتی کودکان در مناطق تحت سلطه اجرا می‌کردند.

در این راستا علاوه بر اسرا که به‌عنوان غنیمت جنگی استعمار می‌شدند، مدل جدیدی از سوءاستفاده از زنان با عنوان جهاد نکاح به‌منصه ظهور رساند. جهاد نکاح عنوانی بود برای استعمار زنان که عمدتاً از طریق اغوا و فریب با سوءاستفاده از احساسات مذهبی زنانی که افکار افراط‌گرایانه داشتند، فجایع سهمگینی به آنان وارد می‌آورد. این پدیده نوظهور در بسیاری از موارد، مصداق بارز قاچاق انسان است؛ چرا که در قاچاق انسان یا بردگی مدرن، رضایت قربانی در شرایطی که همه

عناصر بردگی مدرن موجود باشد، موضوعیتی ندارد. در این ارتباط، پیوستن بسیاری از زنان به داعش از این جهت نیز قابل تأمل است که چه انحطاط فکری و عاطفی‌ای در این زنان ایجاد شد که برای عضویت در گروهی که مسئول جنایات علیه زنان و کودکان است، هزینه می‌دهند و با میل و رضایت به پیشبرد جنایات داعش کمک می‌کنند.

در این میان، رویه داعش در خشونت‌های جنسی‌اش برای گروه‌های قومی و مذهبی مانند ایزدی‌ها و شیعیان، به صورت گسترده و سیستماتیک و با اهداف نابودی و تحقیر گروه‌های قومی و مذهبی خاص ارتکاب یافت و همراه بود با کشتار وسیع، خشونت جنسی، جداسازی زنان از همسرانشان، مداخله در باروری زنان، جلوگیری از تکثیر نسل ایزدی‌ها و شکنجه‌های روحی و جسمی شدید که مصداق جنایات علیه بشریت و جنایات جنگی بود و عنصر مادی و معنوی نسل‌کشی را نیز تکمیل کرد؛ به طوری که جامعه بین‌المللی نیز به صراحت به ارتکاب نسل‌کشی در مناطق تحت سلطه داعش صحنه گذاشت.

جنایات داعش علاوه بر اسناد معتبر بین‌المللی و گزارش‌های ارائه‌شده سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی و خبرگزاری‌های معتبر کشورهای اسلامی، در روزنامه‌ها و خبرگزاری‌هایی مانند گاردین و نیویورک تایمز به کرات منعکس شده و مصاحبه‌های فراوانی از شاهدان و قربانیان جنایت بردگی توسط داعش منتشر شده است. مطالعه این واقعیات مستند که بخش کوچکی از آن بیان شد، عمق فاجعه ارتكابی توسط داعش را نشان می‌دهد. در واقع آنچه در عملکرد داعش ملاحظه و ثبت شد، کم‌نظیر یا حتی بی‌سابقه است. متأسفانه حجم گسترده‌ای از نقض‌های فاحش و گسترده و سیستماتیک میثاقین و کنوانسیون‌های مهم حقوق بشری و کنوانسیون‌های حقوق بشر چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی، توسط داعش به‌وقوع پیوست. اسناد تجزیه و تحلیل شده در این مقاله نشان می‌دهد جنایات ارتكابی داعش با توجه به مشخصات و عناصری که دارند، در دسته جنایات علیه بشریت، جنایات نسل‌کشی و جنایات جنگی قرار می‌گیرند و وجدان کلیت جامعه جهانی را خدشه‌دار می‌کنند و به این جهت که کل جامعه جهانی از نقض قواعد حقوق بشر به عنوان قواعد عام‌الشمول متضرر می‌شوند، لازم است مرتکبان این نقض‌ها نسبت به جامعه جهانی پاسخگو باشند. علاوه بر این، داعش به‌طور فزاینده‌ای از زنان و کودکان در عملیات نظامی استفاده کرد. از اهداف سربازگیری کودکان، آموزش نظامی و مذهبی کودکان برای تلقین آن‌ها و تربیت نسل جدیدی از جنگجویان داعشی بود. در این بین در عملیات‌های نظامی داعش، زنان وظایف جدیدی مانند کارگردانی و انجام حملات انتحاری یافتند. مشارکت زنان داعشی در امور نظامی واقعیتهای تلخ و تأس‌بار است؛ زیرا در شرایطی که بسیاری از زنان از خشونت‌های کم‌نظیر داعش رنج برده و متأثر

شده اند، زنان کثیری داوطلبانه به داعش پیوستند تا با گروهی که مسئول جنایات گسترده ای علیه زنان و کودکان است، همراهی کنند. در این فضای مهیب و ناگوار، انسان های آزاده ای با تشکیل محور مقاومت با احساس تکلیف انسانی و برای حمایت از مستضعفان، با شجاعت تمام به مقابله با این جنایات اقدام کردند. شهید سلیمانی به اذعان صاحب منصفان و صاحب نظران حوزه بین الملل، شخصیتی بسیار برجسته و تأثیرگذار در تحولات خاورمیانه بود. او در مکتوبات خویش، هدف از جنگیدن را دفاع از مظلومان عالم بیان کرد.^۱ سردار سلیمانی بلافاصله پس از دعوت رسمی دولت های سوریه و عراق در زمانی که سیطره حکومت داعش از سوریه به استان دیالی عراق رسیده بود، به برنامه ریزی دقیق در مقابله با دشمنان اقدام کرد. هدف گذاری وی حفظ عزت ملت های منطقه و نجات آن ها از سلطه جنایتکاران و گروهک های تروریستی و خشن افراط گرا به ویژه داعش بود. وی با بهره مندی از تاکتیک های قوی جنگی و فعال سازی دیپلماسی سیاسی و بسیج نیروهای مردمی، شهرهای زیادی را از تصرف و اشغال داعش آزاد و زنان زیادی را از بردگی جنسی رها کرد. تلاش محور مقاومت به فرماندهی سردار سلیمانی در آزادسازی مناطق و رهایی زنان و کودکان از چنگال داعش به قدری مؤثر بود که رسانه های متعددی اذعان کردند سلیمانی و شبه نظامیانی که او فرماندهی می کرد، نقشی اساسی در توقف داعش داشته اند؛ حتی ژنرال آمریکایی، مک کریستال، سردار سلیمانی را قدرتمندترین بازیگر خاورمیانه نامید. شهید سلیمانی در آزادسازی بسیاری از مناطق تحت سلطه داعش در استان هایی مانند حلب، دیرالزور، حمص، حماه، دمشق، لاذقیه و طرطوس و... در سوریه، دیالی، الأنبار، بغداد، نینوا، صلاح الدین و... در عراق، عملیات های متعدد و موفقیت آمیزی انجام داد و نقش تأثیرگذار و تعیین کننده ای داشت. این نقش تأثیرگذار و کارآمد شهید سلیمانی در ایجاد امنیت منطقه که نقشه های عمیق دشمن را خنثی کرد، توسط رهبر انقلاب نیز مورد تأیید و تأکید قرار گرفت.^۲

بنابراین به جرئت می توان گفت عملکرد سردار سلیمانی و همزمانشان در مواجهه با تروریسم، مهار گروه هایی نظیر داعش، جبهه النصره و ارتش آزاد را در پی داشت. علاوه بر اینکه زنان و کودکان زیادی را از ادامه جنایات فجیع داعش نجات داد، موجب پیشگیری از وقوع جنایات متعدد

۱. شهید سلیمانی در نامه ای به دخترش فاطمه اذعان کردند که جانشان را برای آن طفل وحشت زده بی پناهی که هیچ ملجئی برایش نیست، برای آن زن بچه به سینه چسبانده هراسان تقدیم می کند. دغدغه وی کودکان و زنان بی پناهی بودند که هیچ فریادرسی نداشتند. او زنان و کودکان قربانی جنایات داعش را مثل فرزندان خود می دانست و همین امر موجب تلاش بی وقفه سردار در مبارزه با نابودی داعش شد.

۲. ر.ک: بیانات مقام معظم رهبری، ۱۴۰۱/۰۹/۰۵

بیشتری علیه سایر زنان و کودکان منطقه خاورمیانه شد و از وقوع جنگ در سرزمین ایران نیز پیشگیری کرد؛ چرا که به اذعان آریین طباطبایی، مشاور ارشد معاون وزارت خارجه آمریکا در امور کنترل تسلیحاتی و امور امنیت بین الملل، «داعش یکی از مهم ترین تهدیدها برای امنیت ملی ایران از زمان پایان جنگ ایران و عراق بوده است» (Esfandiary & Tabatabai, 2015: 15). وی در مقاله دیگری با عنوان «بعد از سلیمانی» به راهبرد جمهوری اسلامی ایران بعد از شهید سلیمانی اشاره و تأکید کرد که دلایل فراوانی وجود دارد که راهبرد جمهوری اسلامی با حضور سردار قآنی تغییر نخواهد کرد.

در پایان، نکته حائز اهمیت اینکه جامعه جهانی موظف به مجازات عاملان این جنایات بین المللی و همچنین مجازات آمران، مباشران و معاونان ترور هدفمند سردار سلیمانی است که اذهان عمومی جامعه بشریت و وجدان هر انسان آزاده‌ای را رنجیده خاطر کرده است. ادامه اقدامات اخیر تروریستی داعش در افغانستان اثبات می‌کند که برقراری صلح و امنیت بین المللی در منطقه خاورمیانه با به کیفر رساندن جنایتکاران داعش و حامیانشان رابطه‌ای انکارناپذیر دارد. در واقع دولت آمریکا با حمله هدفمند با هواپیمای بدون سرنشین و ترور شهید سلیمانی به عنوان یک مقام حکومتی کشور غیرمتخاصم که همراه با نقض تمامیت ارضی کشور ثالث بود، بنا بر اذعان گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد، قوانین بین المللی و منشور سازمان ملل را نقض کرد و صلح و امنیت بین المللی را به خطر انداخت.

تعارض منافع

در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Abbasi, M. (2020). typology of the Islamic republic's action in the Syrian crisis, ACN International (2020). *Life after ISIS: New challenges to Christianity in Iraq, Results from ACN's survey of Christians in the liberated Nineveh Plains*, June 2020.
- Addamah, S. (2014). *MENA: Arab league accuses ISIS of "crimes against humanity"*, <https://medafricatimes.com/3105-mena-arab-league-accuses-isis-of-crimes-against-humanity.html>.
- Ahmadinejad, M., Aminalroaya, Y., & Ganjbakhsh, M. (2016). Traditional and modern slavery in international law and slamic opinion with regard to the

- condition of women and children. *Comparative Law Review*, 7(1), 23-52. <https://doi.org/10.22059/jcl.2016.58598> (In Persian)
- Ahmadinejad, M., Mataji, M., & Amination, Y. (2017). Arming the Syrian opposition from the perspective of international law. *Public Law Studies Quarterly*, 46(4), 873-906. <https://doi.org/10.22059/jplsq.2016.60522> (In Persian)
- Amnesty International (2014). *Ethnic Cleansing on a Historic Scale: Islamic State's Systematic Targeting of Minorities in Northern Iraq*. United Kingdom.
- Amnesty International (2014). *Escape from Hell: Torture and Sexual Slavery in Islamic State Captivity in Iraq*.
- Azizi, H. R. (2022). Integration of Iran-backed armed groups into the Iraqi and Syrian armed forces: implications for stability in Iraq and Syria.
- Beatrice, A. (2021). *ISIS' Use of Sexual Violence as a Strategy of Terrorism in Iraq*, JUL 27 2021, E-International Relations, ISSN 2053-8626.
- Beaumont, P. (2020). Making of a martyr: how Qasem Suleimani was hunted down. *The Guardian*, Sun 5 Jan 2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/05/making-of-a-martyr-how-gassem-suleimani-was-hunted-down>
- Ben-Israel, G. M. (2018). Telling a story via tumblr analytics: Europe's young Muslim female attraction to ISIS. *International Annals of Criminology*, 56, 55-78.
- Besenyó, J. (2017). *The Islamic state and its human trafficking practice*.
- Black, I. (2020). General Qasem Suleimani obituary. *The Guardian*, Sun 5 Jan 2020. <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/05/general-qassem-suleimani-obituary>
- Bolanos, H. (2016). *HI-Jacked Islam wahhabiism and terrorism*. Lulu.com.
- Bonnet, S. (2015). *Western women in jihad*.
- Cassese, A. (2008). *International Criminal law* (2nd ed.). Oxford.
- Clark, J. B., & Poucki, S. (2019). *The SAGE handbook of human trafficking and modern day slavery*. Sage Publications Ltd.
- Cook, J., & Gina Vale (2018). *From Daesh to 'Diaspora': Tracing the Women and Minors of Islamic State*. Department of War Studies, Kings College.
- Crawford, K. (2015). *Conflict and Extremist-Related Sexual Violence An International Security Threat*. United States Institute of Peace.
- Dehnavi, V., Ansari Taghizadeh, M., & Rahimi, F. (2020). The international responsibility of america for the assassination of martyr Ghasem Soleimani, and I.R.I potential rights for judicial prosecution. *Security Horizons*, 13(48). 139-161. <https://doi.org/20.1001.1.25381857.1399.13.48.5.4> (In Persian)

- Esfandiary, D., & Tabatabai, A. (2015). Iran's ISIS policy. *International Affairs*, 91(1), 1–15. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12183>
- FATF Report (2015). *Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL)*.
- Filkins, D. (2013). *The shadow commander Qassem Suleimani is the Iranian operative who has been reshaping the Middle East*. Now he's directing Assad's war in Syria, September 23. <https://www.newyorker.com/magazine/2013/09/30/the-shadow-commander>
- Filkins, D. (2013). *The Shadow Commander*. The New Yorker. <https://www.newyorker.com/magazine/2013/09/30/the-shadow-commander> .
- Friendland, E. (2015). *The Islamic State*. Special Report of Clarion Project.
- Gan, R., Neo, L. S., Chin, J., & Khader, M. (2019). Change is the Only Constant: The Evolving Role of Women in the Islamic State in Iraq and Syria (ISIS). *Women & Criminal Justice*. <https://doi.org/10.1080/08974454.2018.1547674>
- Grajewski, N. (2021). *The Evolution of Russian and Iranian Cooperation in Syria*. Center for Strategic and International Studies.
- Heller, S. (2017). Aleppo's Bitter Lessons, January 27, The Century Foundation.
- Human Rights Council (2020). *Extrajudicial, Summary, or Arbitrary Executions (June 29, 2020 [A/HRC/44/38])*, by Special Rapporteur Prof. Dr. Agnès S. Callamard.
- Human Rights Council (2016). *Thirty-second session, A/HRC/32/CRP.2*, 15 June 2016.
- Human Rights Council (2016). Twenty-eighth session, *Annual report of the United Nations High Commissioner, Human Rights on the human rights situation in Iraq in the light of abuses committed by the so-called Islamic State in Iraq and the Levant and associated groups*, 13 March 2015.
- Kirkpatrick, D. D. (2020). Conflict with Iran threatens fight against ISIS, Jan. 4, 2020, The New York Times. <https://www.nytimes.com/2020/01/04/world/middleeast/conflict-with-iran-threatens-fight-against-isis.html>
- Kittichaisaree, K. (2005). *International Criminal Law*. Translated by: B. yousefian, & M. Esmaily. Tehran: Samt. (In persian)
- Lahoud, N. (2018). *Empowerment or subjugation: An analysis of ISIL's gendered messaging*, UN WOMEN.

- Majd, N., Savari, H., & Fakheri, N. (2021). Legal Rules Governing the Flying of Drones in Air Warfare from the Perspective of International Law. *Public Law Studies Quarterly*, 51(3), 1203-1221. (In Persian)
- Muslims Against ISIS (2014). *Part 3: Open Letter to al Baghdadi*, September 24.
- Nada, G., & Rowan, M. (2018). Part 2: Pro-Iran Militias in Iraq, United States Institute of Peace. <https://www.wilsoncenter.org/article/part-2-pro-iran-militias-iraq>
- Najandimanesh, H. (2020). Legal assessment of the possibility of characterizing the assassination of Major General Soleimani and others as a crime against humanity. *Comparative Studies on Islam and Western Law*, 7(2-24), 245-275. <https://doi.org/10.22091/CSIW.2020.5417.1791> (In Persian)
- Nicolaus, P., & Yuce, S. (2017). Sex-Slavery: One Aspect of the Yezidi Genocide. *Iran and the Caucasus*, 21(2), 198-199.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights & UNAMI United Nations Assistance Mission for Iraq – Human Rights Office, *Report on the Protection of Civilians in the Armed Conflict in Iraq: 1 May – 31 October 2015* (19 January 2016).
- Perešin, A. (2018). Why women from the west are joining ISIS. *International Annals of Criminology*, 56, 32–42.
- Rashidi, M., & Mashhadi, A. (2020). The most important legal solutions of Islamic Republic of Iran in responding the assassination of Martyr Lieutenant General Qassem Soleimani. *Comparative Studies on Islam and Western Law*, 9(3), 29-64. <https://doi.org/10.22091/CSIW.2020.5315.1764> (In Persian)
- Rome Statute of the International Criminal Court, 2002.
- Roostayie, A. R. (2016). Ethnic-cleansing of Myanmar's Muslims; Crimes against humanity or genocide? *Journal of Criminal of Research*, 4(15), 45-73. <https://doi.org/10.22054/jclr.2016.4435> (In Persian)
- Security Council (2014). Resolution 2170, S/RES/2170.
- Security Council of United Nations (2021). *Letter from the Special Adviser and Head of the United Nations Investigative Team to Promote Accountability for Crimes Committed by Da'esh/Islamic State in Iraq and the Levant addressed to the President of the Security Council*.
- Shadab, S., Shariati, Sh., & Montazeri, A. (2020). Sexual violence against women by so-called Islamic state of Iraq and Syria (ISIS): protocol for a systematic review. *Systematic Reviews*, 9(239).
- Shafiee Seifabadi, M. (2019). Sardar Soleimani and the popular mobilization in Iraq and Syria: From the background of formation to the role and

- intentions of Martyr Soleimani. *Holy Defens Studies*, 5(2), 85-109. <https://doi.org/20.1001.1.25883674.1398.5.18.5.1> (In Persian)
- Soufian, A. H., (2020). "Why ISIS Is Delighted That Suleimani Is Dead", The New York Times, Jan. 14, 2020. <https://www.nytimes.com/2020/01/14/opinion/iran-isis-iraq.html>
- Soufian, A. (2018). Qassem Soleimani and Iran's Unique Regional Strategy, *Strategic Studies of the Islamic World*, 21(82), 83-106. (In Persian)
- Tabatabai, A. M. (2020). *After Soleimani: What's next for Iran's Quds force?*, CTC Sentinel (West Point: Combating Terrorism Center). January 2020, 13(1), NY 10996.
- Tasnimnews, The man of the battlefield. against ISIS. <https://newsmedia.tasnimnews.com/Tasnim/Uploaded/Document/1399/12/01/139912011336461822227288>
- The Guardian, "Qassem Suleimani photo makeover reveals Iran's new publicity strategy", Tue 14 Oct 2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/14/suleimani-high-profile-to-publicise-irans-key-anti-isis-role>
- The Guardian, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/aug/11/donald-trump-calls-barack-obama-the-founder-of-isis> 11 August 2016.
- The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2011/jul/28/qassem-suleimani-iran-iraq-influence>, 28 Jul 2011.
- The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/03/defining-moment-in-middle-east-the-killing-qassem-suleimani> Fri 3 Jan 2020.
- The New York Times, <https://www.nytimes.com/2015/08/14/world/middleeast/isis-enshrines-a-theology-of-rape.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article>
- The United Nations Secretary-General, conflict-related sexual violence, S/2021/312, 30 March 2021.
- UN General Assembly, A/68/382, *Extrajudicial, summary or arbitrary executions, Note by the Secretary-General*, 13 September 2013.
- UN General Assembly, Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston, A/HRC/14/24/Add.6, 28 May 2010.
- UN Security Council (2014). Fourth report of the Secretary-General pursuant to paragraph 6 of resolution 2169, S/2015/530.
- United Nations Security Council (2017). S/RES/2379, Adopted by the Security Council at its 8052nd meeting, 21 September 2017.
- United Nations Security Council, (2020). S/RES/2544, 18 September 2020, Resolution 2544.

- United Nations Security Council, S/2015/203, 23 March 2015, Original: English, Conflict related sexual violence, Report of the Secretary General.
- Vazirian, Amir Hussein (2021). The Advisory Forces of the Islamic Revolution and Transformation of Iran's Regional Policy in 2003-2020. *Security Horizons*, 13(49), 55-84.
<https://doi.org/20.1001.1.25381857.1399.13.49.3.4> (In Persian)
- Webb, E. (2017). *Spotting the Signs: Identifying Vulnerability to Radicalisation Among Students*. The Henry Jackson Society.
- Worboys, J. P. (2015). Introductory note to report on the protection of civilians in the non international armed conflict in Iraq: 5 June – 5 July 2014; Un human rights council resolution S-22/1; Un security council resolution 2170 & Un security council resolution 2178. *International Legal Materials*, 54(2).
- Zakerhossein, M. (2022). Protecting Child Victims of Crime in the International Criminal Court, *public law studies quarterly*, 52(1), 207-229.
<https://doi.org/10.22059/jplsq.2020.299225.2356> (In Persian)
- Zareei, S. (2021). *In Line Qasim Objective Analysis In Two Decades of Regional Davelopments*. Tehran: Andisheh sazan-e noor institute for strategic studies. (In Persian)